

KURŞUNLU

Fikir ve Kültür Dergisi

"Ne âkilem ne divane"

Dosya:
Anadolu Kültür Atlası

Söyleşi:
İsmail Kılıçarslan

AHMET BERBERLER - AHMET URFALI - ALPEREN DURUSU - ARSLAN KARADAYI - CİHAT BARIŞ - EROL ERDOĞAN -
FAHRİ YETİM - GÜLTEKİN GÜLLÜ - HASAN GÖK - KEMAL KURAK - MEHMET TOPAL - MESUT DOĞAN - MUSTAFA YILDIRIM -
NUSRET KANKAYA - OĞUZHAN GÜNEŞ - ÖMER LEKESİZ - ÖMER SELİM YAZGI - REYHAN YILMAZ - ŞAHİ - TAHİR CEYHUN YILDIZ -
UĞUR DEMİREZEN - YALÇIN ALTUN

Geçtiğimiz kış'ın, kış'lar içerisinde bir yeri vardı. Ve bir bahar, güller sarınca geceleri, yaz'ı vakitten uyardı. Takvimin ucundan düşen kelebeği, takvimin son halkasına tutunan örümcek sardı.

Şubat geçti.

Mart geçti.

Nisan geçti.

Mayıs. Haziran geçti. Anadolu irfanı, Şubat'ta acıyla şahlanıp Mayıs'ta dünyaya cebir ikmal etti. Kimsenin kimseden alacaklı kalmayacağı, kimsenin kimseye borçlu olmayacağı izan'ın nizamında, iyilik etmenin tüccarlık olmadığı iklime yüreklerini teslim edenler, kökü mazide olan atiyi inşa etti.

Şairlerin ellerinde mürekkeple oğullarını yıkadığı peşrev bir makamda, kütüphanelerin meczup kebikçeleri, Akdeniz düşünde boğulmasa da bir gemi yüküyle nebat altında... Zeytin ağaçları yetişti emin beldelerde ve hurma... Şairlerin ellerinde mürekkeple kızlarını sırladığı bir yegâh makamda, Kaf ve Anka mündemiç olup destanlarda, indiler Van Gölü'nden Akdama'ya, Sümela'ya, Zigana'ya, Nemrut Dağı'na, Seyhan'a ve Tarsus'a... Hazar Denizi'ne uyanan bir bebek tebessümü, misk olup koktu Hoca Ahmed Yesevi tespisinde ve İshak Paşa Sarayı'ndan kulaç attı Hacı Bayram Dergâhı'na, Emir Sultan'a, Somuncu Baba'dan Geyikli Baba'ya ve Mahmud Hüdayi sokaklarına...

Tren rayları ve dünyanın tüm yolları geçerken Eskişehir'den, sözlerin sultanı şiir, Yunus Emre olup ayaz bir sabah makamında sardı toprağı. Sardı suyu, havayı, demiri, demirden baltayı. Kurşunu ve şarapnel denen nişanı...

Geçti dedik ya, Şubat geçmedi sahi. Geçmeyen tüm Şubat'ları selamlayarak, zemheri ayazında rüzgârın ıslık çaldığı bir yerin köy odasında çatı ile duvar arasına yuva yapmış kırlangıçların, kiraz'ları beklediği gibi içre matem dış'ta sükûn ile kaldı yaz'ın cümle kapısında.

Yaz'ın cümle kapısına bir de Harem sahilindeki martılar takıldı. Sandallar fora, İzmir'e, Aydın'a, Kütahya'ya, Afyonkarahisar'a dadandı. Sandal bu ya oldu mu, oldu.

Ve bir Temmuz gecesinden istiklal aydınlığı çıkardı elde bayrak ve yamalı pantolonlarla bir millet. Her defasında anlattı ve anlattı ki, bu topraklarda hiçbir türkü boşa yakılmamış. Hiçbir destan, olmak için olmamış. İki deniz mi bilinmez, lakin binler deniz olmuş karşılaşmış. En büyük şiirlerini şairler, bu topraklarda neşretmiş. Manzum bir muhitin muhatabı, muhibbine malum olunca vitir vaktinde gecenin, dalları göğe değmiş kökü derin güzel söz olmuş.

Anadolu Kültür Atlası, en çok da kaybolanların bulunduğu bir şahane heybetmiş.

Ne olsa "aşk kazanına düşünce pişmiş, orada kaynağı pişen..." ne akıl kalmış ne divane olmuş.

Dünyanın başka hiçbir yerine nasip olmayan bu yer'de nasiplenmenin selamıyla, miladi 2023 yılının Yaz sayısı sizlere mazruftur efendim, bizlere zarf...

Arslan Karadayı
Genel Yayın Yönetmeni

İÇİNDEKİLER

ÖMER SELİM YAZGI KEFARET / 3	CİHAT BARIŞ SESİYLE İPEK ÖRDÜ BİLÂL / 32
MUSTAFA YILDIRIM YUNUS NEFESİ VII / 4	HASAN GÖK İNSANIN GÖRÜNMEYEN HAPİSHANESİ: BENLİK / 33
AHMET URFALI ANADOLU TÜRK AYDINLIĞI / 6	TAHİR CEYHUN YILDIZ / 35
MESUT DOĞAN BÜLBÜL / 9	REYHAN YILMAZ GAM KUMAŞLARINDAN LİBAS DİKERSİN / 36
ALPEREN DURUSU RAFTAN DÜŞEN DEFTERLERDEN YALNIZ BİR TANESİ / 12	AHMET BERBERLER YAŞA-MAK / 37
FAHRİ YETİM KADİMDEN GÜNCELE BİR EFSANENİN SONU VE YENİ VAZİYET / 15	OĞUZHAN GÜNEŞ GÖN'L RİSALESİ RAKS EKİNCE / 38
İSMAİL KILIÇARSLAN SÖYLEŞİSİ / 19	ŞAHİ DAVAMIZ VE BİZ / 39
MEHMET TOPAL TÜRK'ÜN TÜRKÜLERLE ÜNSİYETİ / 23	HAYALİ UĞUR DEMİREZEN TÜRK TİYATROSU / 40
EROL ERDOĞAN MEVLANA İDRİS'İN DERGİLERİ VE DERGİCİLİK ANLAYIŞI / 26	BURKAY MARANGOZ ANADOLU KÜLTÜRÜ'NDE SİNEMA KÖKLERDEN GÜNÜMÜZE UZANAN YOLCULUK / 42
NUSRET KANKAYA NİHAİ TÜKETİCİ / 29	YALÇIN ALTUN BABA / 44
GÜLTEKİN GÜLLÜ KÜLTÜR, ŞEHİR VE BELEDİYE / 30	ARSLAN KARADAYI İKTİSAD-I AŞK / 46

KEFARET

Tüm annelerin birikse
Sıcacık şefkatleri
Rahmet denizinden etmez
Bir katre bile
Bunca uzak kalışım
Bilmem olur mu kefarete
Bur yudum içsem o bahr-i ummandan, eksilmez
Ey affetmeyi çok seven, beni de affet!
Kırk bin dil olsam, anlatsam seni
Gül mevsimidir, bihuş olup koklasam seni

Şimdi senden uzak ümmetine, ağlasam seni
Bilmem sever mi
Seni sevdiğim hürmetine, Ey Nebi!
Aksın gözyaşlarım durmasın aksın
Yansın içerim sönmesin yansın
Yusuf(as) misal zindana
Yunus(as) misal deryaya
Ben beni bu hâlâ
Sen çıkar Allah'ım.

YUNUS NEFESİ VII

Hepiniz bensiniz sizde ben varım
Bu aşka verildi namusum arım
Ebediyyen sevmek oldu şiarım
Yanıp yakılmakla safa içinde

Allah'ın kutlu elçisi "Mümin müminin aynasıdır" buyurur. Rivayet olunur ki Hz. Peygamber ile karşılaşan Ebu Cehil, "Ey Muhammed! Sen Kureyş kabilesinin yüzkarasıdır" der. Efendimiz (as), "Haklısın" buyurur. Sonra Hz. Ebubekir huzura gelir ve "Ey Allah'ın elçisi! Sen Kureyş'in yüz akısın" deyince Allah'ın elçisi ona da, "Haklısın" ifadesini kullanır. Her iki duruma şahit olan diğer sahabiler Hz. Peygambere iki farklı söze aynı cevabı vermesinin sebebini sorarlar. Allah'ın elçisi, "Ben bir aynayım, herkes bana bakar kendini görür" cevabını verir.

Hz. Mevlana Çinlilerle Rumların resim yapma yarışmasına dair bir hikâye anlatır: Çinliler bir duvara Rumlar karşı duvara resim yapacaklar. Birbirlerinden kopya çekmemeleri için de aralarına perde çekerler. Çinliler bir ay boyunca duvara harika resimler çizer ve boyar. Rumlar ise bu süre içinde resim yapmak yerine duvarı temizler, cilalayıp parlak hale getirir. Yarışma süresi dolar ve perde açılır. Çinlilerin yaptıkları rengârenk resimler bir anda Rumların parlattıkları duvara yansır, görenler resimlerin yansıdığı duvardan gözlerini alamazlar ve yarışmayı Rumlar kazanır. Bu hikâye, tam da yukarıda sözünü ettiğimiz hadisi açıklamaktadır. Allah'ın kutlu elçisinin yüz ve beden aynasında bir kir ve bulanıklık yoktur, haliyle ona bakan da kendi yansımaya şahit olur. Gönlünden mâ sivayı atmış, sevgi ummanına dalarak gönlünü cilalamış güzel insanlar da her zaman karşısındakine hakikati yansıtan temiz bir aynadır. Onun için kibir ve zulümle kalplerini karartan inkârcılar kendilerini uyaran peygamberlerden hiç hazzetmemişler, hatta Kur'an'ın ifadesiyle çoğunun canına kast etmişlerdir.

İyi insanlar iyilere şifa, kötülere zehirdir. Kötü insan kötülükleriyle kendisi bile yüzleşmekten hoşlanmazken kötülüğünü, yüzeyi temiz bir ayna olan iyi ve güzel insanda görünce nasıl ona düşman kesilmesin ki!

Tasavvuf gönlü temizleyip cilalamaktır. O zaman kişi bütün esmanın kendisinde tecelli ettiğine şahit olacaktır. Anlayacaktır ki, her şey ve herkes aslında birdir ve Bir'dendir. Artık şeyi çalmış taşa namusu ârı aşka feda etmiştir. Çünkü aşka gark olunca namus ve ârın mahalli de kalmamış olur, mahalli olmayan şeyin hükmü de olmaz, mevhum varlığa yüklenen değerler de birer vehimden ibarettir. Sende ben, bende sen varsın demek ne sen var sın ne de ben varım demektir. Var olan sadece O Gerçek Varlık'tır.

Bir gönül insanının dediği gibi:

Bildim ki aşk O, âşık O, mâşuk dahi O. Meğer içmezsek duçarı azap olacağımız bir şarap içmişiz ki, ehli aklın havsalasına sığmaz, boncuk pazarında satılmaz."

Akıl çoklar, gönül birler. Beden gözü şaşkıdır, biri iki ve daha çok görür, gönül gözü ise sadece O'nu görür. Kesrette vahdeti, mihnette rahatı ve firkatte vuslatı yaşar. Bunu da "Ezkâr-ı Hû" ile yapar. Sözü ezkârı ile değil gönlün ve halin her an O'nunla bir çeşit bütünleşmesiyle. Sonunda keşfolur likâ. İşte "hepiniz bensiniz sizde ben varım"ın sırrı.

Son üç kıtanın anahtar kelimesi muhabbet ve sevgi. "Ebediyyen sevmek." Çünkü sevgidir varlığın özü, varlığın sırrı. "Ebediyyen sevmek" Ebedi Varlığı sevmektir ve Yaradılanı sevmek, hoş görmektir Yaradan'dan ötürü.

Bu dereceye yükselen insan artık hayvani duygulardan olabildiğince arınmıştır. Hırs ve ihtiraslarını dizginlemiş, ya da bu duygularını ulvi amaçlara vesile kılmıştır. Olan her şey hayırdır artık onun için. Şer zannedilenlerin bir hayra vesile olacağını bilir. İlk kıtada ifade edildiği gibi şikâyet yoktur hiçbir şeyden, sadece rıza var her halden. Zira razı olandan razı

olunur. Cennetteki en büyük nimet de Allah'ın rızası/hoşnutluğu değil mi? (Tevbe 10/72)

Bunları yazmak da kolay, okumak da dinlemek de. Ancak bu noktaya gelebilmeye dair gerekli olan süreci yaşamak ise bir o kadar zordur. Hoş gelir davulun sesi uzaktan.

Dervişlik olaydı taç ile hırka
Biz dahi alırdık otuza kırka

diyen Yunus'u ima ediyor son mısra: "Yanıp yakılmakla safa içinde" Hz. Mevlana, "hamdım, piştım, yandım" şeklinde ifade eder bunu. Yunus da, "Yunus miskin çiğ idik piştik elhamdülillah" der. Dervişliğin belki de en zor kısmıdır burası. Âşık Sümmani'nin deyişiyle:

Adamın bağırn muştayla ezerler,
Aheste aheste yola dizerler,
Elden ele kaptan kaba süzerler,
Yoğururlar sonra insan ederler.

İstidat ve Allah'ın lütfu olmadan gerçekleştmez bu hal. Sabır ve sebat gerekir. Böceğin ipek, kuruğun pekmez olması sabırladır. Yanıp kaynamayınca pekmez olmuyor. Sabrı, imti-

hanlara katlanmak olarak yaşamak da yetmiyor. Ondan zevk almak ve adeta o sıkıntılar içinde sefa sürmek gerekiyor. Yaman Dede'ye kulak verelim isteseniz:

Yaşlar akarak belki uçar zerresi aşkın
Âteşle yaşar yaşla değil yâresi aşkın
Yanmaktır efendim biricik çâresi aşkın
Ağlatma da yak hâl-i perîşânıma bakma

Peki bu anlayışa nasıl gelinir? Hz. Mevlana şöyle açıklıyor:

"İlâhi fillerin ortaya çıkmasına vesile olan bir kâmil kişi, surette insan görünür, fakat onun içinde insan yiyici bir aslan gizlidir"

"O aslan müsteid/kabiliyeti olan bir kimseyi hoşça yer ve kötü ahlaktan temizleyip pak hale getirir. Derdi varsa tortusunu süzer, saf bir hale sokar."

"O derviş muhabbet derdiyle bütün dertlerden şifa bulur ve ayağını süha yıldızının üzerine kor." (Mesnevi, 17105-17107)

İstidadı ve nasibi olana ne mutlu!
Hayırla buluşalım.

ANADOLU TÜRK AYDINLIĞI

Destanlar; milletlerin ruh hâllerini, bilinç özelliklerini, ahlâk ve erdem anlayışlarını, mücadele azimlerini, gelecek tasavvurlarını, ülkü ve ümitlerini anlamak ve anlatmak bakımlarından büyük öneme sahiptir. Türk kültürü bu bakımdan zengin bir destan varlığına sahiptir. Bütün Türk destanlarının ortak özelliği olan yiğitlik, kahramanlık ve cömertlik, sonuçta vatan ve millet uğruna yapılmaktadır.

Anadolu'nun fethini konu alan; Battalname, Danişmendname ve Saltukname adlı eserlerde de kahramanlık ve yiğitlik üzerinden Türk'ün vatan tutma aşkı dile getirilmektedir. Anadolu'ya karış karış Türk mührü vurularak, Anadolu'nun hangi şartlar altında, nasıl mücadele verilerek vatanlaştırıldığını, bu üç önemli destanda ruh birliği ve şuur açıklığı içinde görmek mümkündür. Destanlarda; alp-erenliğin gazi-dervişliğe dönüşmesine ve böylece milli-İslami ülküler etrafında bütünleşmesine, milletin bu kutsal emanetlerinin geçmişten geleceğe miras olarak bırakılmasına önemle vurgu yapılmaktadır.

Anadolu fethinin Hz. Peygamber'in bir arzusu olarak gösterilmesine Battalname'de de rastlanmaktadır: "Hz. Peygamber, mescitte otururken yanındakilerden bir macera veya güzel bir hikâye anlatmasını diler. Orada bulunan Abdülvahap, çok yer gezip gördüğünü ancak Rum ülkesinden daha güzel bir yer bulunmadığını ifade eder. Buranın havasının çok güzel, sularının bol ve şifalı olduğunu, çeşitli bitki ve meyve yetiştirildiğini, adeta yeryüzünün cenneti sayılabileceğini söyler. Ancak burada yaşayanların kâfir olduğunu sözlerine ekler. Bunun üzerine Hz. Peygamber, 'inşallah bu topraklar ümmetime nasip olur.' diye dua eder. Bu arada Cebrail de vahiy getirerek, 'Rum ülkesi vakti gelinde Müslüman yurdu olacaktır.' müjdesi-

ni verir." Hz. Peygamber, bir hadis-i şerifinde şöyle buyurmaktadır: "Amuriye*" İznik'ten önce, İznik Konstantiniyye'den önce, Konstantiniyye Roma'dan önce mutlaka fethedilecektir."** Söz konusu hadisin başka söyleyişleri de El Fiten'de mevcuttur. Bunlardan biri de şöyledir: "İstanbul; onun böbreği ele geçirilinceye kadar fetih olunmayacaktır. Ya böbreği neresidir? diye sorulduğunda, o Amuriye demiştir." Böylece destan metninde geçen konu hadisle de desteklenmektedir.

Kâşif ve gezgin İbni Battuta, fetihten sonra Türk yurdu olan Anadolu'nun güzelliği ve zenginliğini şu cümlelerle beyan eder: "Rum diyarı diye bilinen bu ülke, dünyanın belki en güzel memleketi. Allah Teâlâ güzellikleri öbür ülkelere ayrı ayrı dağıtırken burada hepsini bir araya toplamış. Dünyanın en güzel insanları, en temiz kıyafetli halkı burada yaşar ve en leziz yemekler de burada pişer. Allah Teala'nın yarattığı kullar içinde en şefkatli olanlar buranın halkıdır. Bolluk ve bereket Şam diyarında, sevgi ve merhamet ise Rum'da."***

Fetih hareketlerinde Türk töresiyle İslâm'ın değer hükümlerinin birbiriyle uyumlandığı görülmektedir. Malazgirt Zaferinin hemen sonrasında büyük bir Türk nüfusunun kitleler hâlinde, ilahi teveccühün de yönlendirmesiyle Anadolu'ya doğru hareket ettiği bilinmektedir. "Kâfiri kara yerde ağ toprak açmak" için "Karınca ve çekirge sürüleri" hâlinde büyük göç başlamıştır. Arap ve Fars kaynaklarında *Bilâdi'r-Rum*, Bilâd-ı Rum, Diyar-ı Rum olarak geçen Anadolu, kısa zaman sonra *Berrüt-Türkiyye*, *Türk Yurdu*, *Türk Ülkesi adlarıyla anılmıştır*.

Büyük Selçuklu döneminden başlayarak Anadolu Selçukluları, Beylikler ve Osmanlı çağlarında temel devlet ilkesi kabul edilen; "din ü devlet, mülk ü millet" düsturu bütün kurumlar

* Mustafa Özçelik, *Günümüz Türkçesiyle Battalgazi Hikayeleri*, Malatya Büyükşehir Yayınları 32, 2017

** Nu'aym bin Hammâd, *Kitabu'l-Fiten*, s. 340, Had. Nr. 1275.

*** A. Sait Aykut, *İbni Battuta Seyahatnamesi*, Yapı Kredi Yayınları, 2000
Amuriye (Amorium): Afyonkarahisar/Emirdağ'da Bizans Kenti

ve halk tarafından benimsenmiştir. Arada yaşanan Moğol istilasının zulüm, eza ve cefası, Türkmenlerin toparlanmasına ve dirilişine de vesile olmuştur. Fuad Köprülü, Moğol istilasını büyük bir buhran ve intikal asrı olarak tanımlar. Tezatlara dolu olan bu dönemde, Türkçe ve Türk edebiyatının geliştiğini, siyasi anlamda da bir ölüm alameti değil aksine bir başlangıç ve doğum sevincinin yaşandığını belirtir.*

Anadolu, ilk fetih hareketlerinin hemen sonrasında Türk-İslam kültür havzasına girmiştir. İlk medreselerin kurulması telif ve tercüme eserler ile ilmi ve kültürel faaliyetler başlamıştır. Bu çalışmalara saray ve beylik merkezleri her türlü destek ve katkıyı sağlamıştır. Şehzade şehirleri, tasavvufi mekânlar, medrese yerleşkeleri birer ilim ve kültür merkezi hâlini almıştır. Bilginler ve sanatkârlar Anadolu'ya davet edilmiştir.

Halk, âlim, asker ve diğer sosyal tabakalarda; Cihan Devleti, Cihanşümül Devlet, Devlet-i Hümayun, Devlet-i Ebed-müddet, Kızıl Elma, İla-yı Kelimetullah, Nizam-ı Âlemi gibi kavram ve ülküler hep canlı tutulmuştur. Gönül erenleri, tasavvuf ehli, irfan sahipleri, dervişler, abdallar... Türk'ün kalp, ruh ve şuuruna yeni derinlikler kazandırmış, yeni ufuklar açmışlardır.

Geçmişte Anadolu'da yaşayan birçok kavim, kültür ve medeniyet bulunmaktaydı. Türk milleti Anadolu'da kendi öz varlığı üzerinde yükseldi. Büyük bir özgüvene sahip olan Türk milleti, Türkistan ve Horasan'da üstün bir olgunluk ve yetkinliğe ulaşan kendi öz kültürünü ve inancını ortaya koyarak yeni vatan Anadolu'yu abat eyledi. Burada yeniden şekillenen yüksek kültür ve medeniyet fetihlerle beraber Asya, Avrupa ve Afrika'da yer edindi.

Belli aralıklarla etnik köken ve yerel kültür üzerinden Anadolu halkı, Anadolu kültür mozaiği, Anadolu medeniyeti gibi sözler sarf edilerek bilerek ve bilmeyerek ayrıştırıcı, ötekileştirici beyanlarda bulunmaktadır. Türk milletinin asla böyle bir kimliksizliğe ve kök-

süzlüğe ihtiyacı olmamıştır. Bu tür söylemler kasıtlı ve planlı toplum mühendisliklerinin hezeyanlarıdır. Küresel güçlerin hedef aldıkları ülkeleri parçalayıp bölerek hâkimiyetlerini devam ettirmeleri, tarih boyunca başlıca siyasetleri olmuştur. Bu güçler; "Her etnik gruptan bir ulus, her yerel dilden resmi bir anadil" oluşturarak dini, kültürel, ekonomik ve siyasi tuzaklar kurmaları, kaos, anarşi ve terör ortamları hazırlamaları her zaman olagelmıştır.

Cumhuriyet'in ikinci yüzyılında milli bir hedef olarak ortaya konulan "Türk Asrını, Türkiye Yüzyılı", Türk töresi ve İslâm inancına bağlı kalmakla sağlanacaktır. Köklü tarih, yüksek kültür ve Türk aklı sayesinde yüce dileğe doğru emin adımlarla ulaşılabilecektir. Bu kutlu yürüşte Türk milleti, kök değerlerine bağlı kalarak yoluna devam edecektir. Ulu çınarın filizleri yeni müjdelerle yeşermektedir.

Anadolu Türk aydınlığı, buhran ve bunalımların yaşandığı günümüzde bütün insanlığın güven ve huzur duyduğu bir güzellik meşalesi olacaktır. Ahmet Hikmet Müftüoğlu, örsle çekiç arasında yoğrulmuş Türk milletine seslenir: "Cihanın tarihi, vatanı uğruna senin kadar uğraşan, kanını döken bir millet daha gösteremez. Senin kadar kimse kendi vatanına sahip olmaya hak kazanmamıştır. Bu vatan ya senindir ya kimsenin..."**

* M.Fuad Köprülü, Türk Edebiyatı Tarihi Ötüken Yayınları 1981 S.339-340

** Ahmet Hikmet Müftüoğlu, Çağlayanlar, Bilge Kültür Sanat 2012, s.7

Fotoğraf: KEMAL KURAK

“Aman efendim, aman!
Galiba âhir zaman!”

Necip Fazıl Kısakürek

BÜLBÜL

Değerli dost Harun Turanoğlu'na

Sabahın puslu ve gittikçe artan bir aydınlıkla parıldayan neşesi tüm bahçeyi sarıdığına gün ışığının odaya dolması için perdeleri açtım. Bahçenin uzak bir köşesinde yapraklarında birkaç su damlacığı bulunan gülün dalında adeta kaskatı kesilmiş gümüş bir kare gibi titreyen şeyi gördüm. Zaman ve mekan bir anlığına donmuş ve gül ile dalında duran garip nesne bir müzenin camekanlı dolabında unutulmuş nostaljik bir eşya gibi kalakalmıştı.

Manzara o denli güzeldi ki, Yahya Kemal "Gaib bir musikiydi sanki" mısrasını adeta bu bahçe için söylemişti. Gülün dalındaki bu tuhaf şeyi merak ettiğim için bahçeye inmeye karar vermiştim. Bahçede yürürken güle doğru yaklaştığımda gümüş gibi parıldayan nesnenin güle doğru ara sıra eğilerek fısıltılarla konuştuğunu gördüğümde bunun bir bülbül olduğunu anladım. Gökyüzü bu sırlı konuşmayı dinlemek için elini kulağına atmış ve yerlere kadar eğilmişti. Bülbülün sesi o kadar zayıf çıkıyordu ki besbelli sabaha dek güle bir şeyler anlatmış ve yorgunluktan bayılmak üzereydi. Beni fark edip kaçmasını diyerek bir ağacın arkasına saklandım. Gül ve bülbül adeta büyü bir hayale dönüşen sonsuz bir saflık içinde normal yaşamdan özenle ayrılmış, sabahın heyecanla titreyen beyazlığı üzerinde yalnızca onu anlayabilecek kimselerin hissettiği gizemli bir musiki gibi asılı kalmıştı.

Gülün bir gelinliği andıran kırmızı yapraklarında duran ve ürkek adımlarla bir türlü birbirine yaklaşılmaya cesaret edemeyen iki sevgilinin titremesi gibi kararsızlıkla bekleyen su damlacıklarını bülbülün gül için akıttığı gözyaşları sandım. Çok üzüldüm. Belki de bülbül ölmüştü de ölmeden önce gülün pembe yanaklarına sanki iki damla pişmanlık işareti bırakmıştı.

Gül birden kırmızı ve capcanlı yapraklarını hafifçe açarak uykudan uyanan nazlı bir peri gibi bülbüle doğru salınarak ona şaşkınlıkla dolu bir gülümseme gönderdi.

"Sen hala burada mısın? Uykusuzluktan bitkin düşmüşsün."

Bülbül güçlkle cevap verdi. "Evet tüm gece buradaydım hiç uyuyamadım."

"Neden uyumadın ki?" dedi gül.

Bülbül çok hüzünlü görünüyordu. "Şu insanları bir türlü anlamıyorum" diye söze başladı. "Hakkımızda ne kadar yanlış düşünüyorlar. Hele şair ve edebiyatçılara ne demeli? En çok da onlar beni üzüyor. Benimle ilgili hep acıklı ve iç yakıcı şeyler yazıyorlar. Oysa.."

"Oysa ne?" dedi gül şaşırarak.

"Oysa onların bizimle ilgili yazdıkları şiirler, söyledikleri türkü ve şarkıların çoğu yanlış ve uydurma şeyler."

"Neden uydurma olsun ki?" diyerek cevapladı gül.

"Hiç kimse hatta ben bile neden senin dalına konduğumu ve ne söylediğimi bilmiyorum."

Gül bu cümleyle çok şaşırılmıştı. "Nasıl bilmiyorsun, hiç öyle şey olur mu? Madem neden benim dalıma konduğunu ve ne söylediğini bilmiyorsun, o halde neden her gün sabaha dek vecd içinde kendinden geçerek hatta çoğu kez bayılarak bana, aslında benim anlamadığım ama senin anlamadığın o güzel sözleri terennüm ediyorsun?"

Bülbülün kafası karışmıştı. Bir an düşündü. Sonra istemeyerek bir sırı ifşa edenlerin yaptığı zorlanma ile ciddileşerek konuşmasını sürdürdü.

"Bunu sana söylemek istemiyordum ama madem çok ısrar ediyorsun öyle olsun. Sana söylediğim şeyleri yine sen anlayacaksın ama ben anlamayacağım biliyorum."

"Çok eski zamanlarda ilk bülbül bu dünya vira-

nesine teşrif ettiğinde her kuşun bir mekânı ve bölgesi olduğunu görmüş. Nereye gitse orasının bir sahibi varmış. Sonunda bir gece rüyasında ona ‘senin minberin güllerin dalıdır, sen orada duracaksın ve tüm hayvanlar adına bitki türlerine ve bana teşekkür edeceksin’ diye söylenmiş. Aslında Tanrı tarafından emredilmiş. O günden sonra her bülbül hiçbir kuşun cesaret edemediği o ince ve nazik ama dikenlerle dolu gül dalında konaklamaya başlamış.”

Gül, duyduklarından çok etkilenmiş benziyordu. Bir ara iç geçirerek ilginç bir şey söyledi. “Şimdi sen tüm bu sözleri bana söylemiyor muydun, yani beni sevmiyor muydun?”

Bülbül, beklemediği bu soru karşısında zorda kalmıştı. Ama gerçekleri de söylemek gerekiyordu. Aksi halde başkalarını kızdırma ihtimali vardı. Şimdi bunu söylemezse bir daha hiç söylemeyeceğine dair içinde tuhaf bir ağırlık hissetti. Gözleri dolmuştu. Söze nasıl başlayacağını epeyce düşündükten sonra konuşmaya başladı.

“Mesele seni sevmek ya da sevmemek değil aslında. Bir görev icabı ben burada bulunuyorum. O görevi de tam olarak yapmam gerekiyor. Tıpkı bir saat gibi zamanı bildiriyorum ama zamanın ne olduğunu bilmiyorum. Ya da arı gibi bal yapıyorum ama balı izah edemiyorum. Olaylara bir de böyle baksan olmaz mı?”

“Neymiş bu yapman gereken vazife? Hem konacak başka dal mı kalmadı, bir kaktüsün dalına da konabilirdiniz mesela” dedi gül.

“Dedim ya, hayvanatın bitkilere olan ve aşk derecesine varan ihtiyaçlarını bitkilerin güzel yüzlerine karşı söyleyerek hem sizlere hem de yaratıcıya bir nevi teşekkür ediyorum. Ben aslında tüm hayvanlar adına seçilmiş bir sözcüyüm. Sesim güzel diye herhalde beni seçtiler. En güzel kürsü de senin dalların olduğu için seni seçmiş olmalılar. Çünkü yaratıcıya teşekkür etmek için durulacak en güzel yer senin dalların ve baktıkça insanı mutlu eden o güzel yüzün.”

“Bu söylediklerinden hiçbir şey anlamadım, sen yine uykusuz kalmışsın ve bu yüzden ne dediğini bilmiyorsun” diye cevapladı gül.

“Birçok insan benim sözlerimi şikâyet zannediyor ama senin de bildiğin gibi asla şikâyet etmiyorum sadece teşekkür ediyorum. Ayrıca sana hiçbir zaman kızmıyorum da.”

“Hem sevmiyorsun hem kızmıyorsun, o halde senin bu işten çıkarın ne?” diye tuhaf bir soru daha sordu gül.

Bülbül adeta ezberden konuşuyor gibiydi, öylesine rahat ve kendinden emin. “Benim bu işten çıkarım, ben sözlerimi söylerken güllerin usulca açan pembe ve kırmızı yapraklarıyla bana gülümsemesinden aldığım zevk ve onlara dertlerimi döküp onlarla konuştuğum için aldığım lezzet” dedi.

“Yani bizi bir arkadaş bir sırdaş olarak görüyorsun öyle mi?”

“Evet, böyle de denilebilir. Ama seçilebilecek en güzel arkadaş” diye yanıtladı bülbül.

“Ne yani?” diye çıktı gül. “Bir yazarın anlattığı gibi senin arkadaşlarından birisi göğsünü bir gül dikenine dayayıp sabahın ayazına kadar ona kanını ve canını vererek kırmızı bir gül oluşturmadı mı? Bizim için kendini feda etmedi mi?”

“Tamamen hayal ürünü” diye cevapladı bülbül. “Hiç öyle şey olur mu?”

“O halde neden ayılıp bayılıyorsunuz, feriyat ederek çatlayıp ölüyorsunuz?”

“İşte o karışık bir mesele” dedi bülbül. “Bazen oluyor ki görevimizi yerine getirirken ötelere bir perde açılıyor ve senin anlayamayacağın ama sadece onu yaşayan bizlerin anlayacağı garip ve izahı zor görüntüler aklımızı başımızdan alıyor. Çoğumuz buna dayanamayarak ölüyoruz.”

Bülbül birden derin bir sırdaş dokunmuş gibi pişmanlıkla titredi ve sustu. Gözlerini usulca kapadı. Günün ilk ışıklarıyla açılan gülün kırmızı yapraklarına gülsuyu döker gibi son titreyişle, gümüşten daha parlak, inciden daha güzel, bir damla gözyaşı bıraktı. Sonra incisinden ayrılan istiridye gibi sapsarı ve kaskatı kesildi. Düşen bu bir damla gözyaşı, gülün dalında karsızlıkla bekleyen iki su damlasından daha iri olanına değdi ve onu öteki damlaya doğru ittirerek onunla birleşmesini sağladı.

FOTOĞRAF: ÖMER LEKESİZ

Asrımızın zarif düşünceli gençlerinden biri
Kederli elini
Temiz alnına koyarken fikretmek için
Çocukların susması
Kuşların ve kedilerin uzaklaşması
Haritaları üzerine bezlerin atılması
Lambaların kısılması
Kadınların bir vakit konuşmadan
Yaşaması gerekebilir
Ve açılabilir görüntümüz Sahnemiz perdemiz:
Her gün bir miktar kros boksit asit
Ve arenamız
Dokuz yüz milyon müslüman rüyalarını hatırlamadan uyanabilir

CAHİT ZARİFOĞLU

RAFTAN DÜŞEN DEFTERLERDEN YALNIZ BİR TANESİ

İnsanlar yaşamlarında temiz bir sayfa açmaya karar verdikleri zaman, sen pasaktan olmasan dahi önceki sayfaları okumuş olduğun için seni de geride bırakacaklar. İnsanlardan kastım evvela tümünden bireysel yaşam süren münferit kimseler değildir. Kendini bir anlama hasretmiş, ortak maksat güden topluluklardan bahsediyorum. Bundan mütevellit yine ortak amaçlar güttüğümüz halde bu kimse ve grupların geçmiş sayfalarının özetini çıkarabilmeye muktedir olduğumuz gerekçe gösteriliyor ve ardından dışarıda kalan biz oluyoruz.

“Biz diye bir şey kaldıysa.” Beylik laflar benim için artık pek klasik sayılmıyor zira ben bunlardan romantik anlamlar devşirmeyi bıraktım. Devşirdiğim anlamlar ise benim temiz sayfa açtığımı iddia eden kimselerce huysuz bir insan olarak yaftalanmama yaradı. Bu yafta, şahsıma münhasır bir durum asla değildi. Yıllardır huysuzluk lakırdısıyla birbirine pek benzeyen insanlar tarafından suçlandım. Bunu okuyarak ve yazarak insana bahşedilmiş tüm duyguları bir dava haline getiren herkes çok iyi anlayacaktır. Beni suçlayan bütün huylu insanları tahsilimle kabil olarak davacılar adına kınama lüzumu görüyorum. Başımıza gelenlerin ekseriyeti, çeşit çeşit insanı birbirine benzeten birtakım huylardan kaynaklanırken bu cendere içerisinde bir huy sahibi olmaktan açıkça haya ediyorum. İnsanlar börtü böcekten; kıldan tüyden huylanırlar. Ortalıkta bir haşerat varsa uyarıversinler de ya biz kaçalım ya da zavallıyı kovalım gitsin.

Yukarıda adını koyduğum ayrılığı lağvetmek için toplumun ismi konulmamış bir bütünlük kazanması uğruna “edebiyat” diyenlerdenim. Nedir canım edebiyat? Biraz aşktır, bir iki savaştır. Öyle mi? Aşk bir yabancılaşma, bir zıtlaşmadır. Aşıklar birbirlerine ecnebilerdir. Şiir ve edebiyat bu yabancı dili öğrenmek icabında var olmalı ve devamlılığını sürdürmeli-

dir. Çünkü çoğu zaman bilhassa şiir en düzgün anlatıyı hedefleyerek en çarpık hissiyat olan aşkın izahına çaba göstermektedir. Şiiri hem yazarken hem de okurken insana bütün bildiklerini unutturan bir biçimsiz mefhumu biçimli kelimelerle gözler önüne dökmeye çalışırız. Birbirine zıt iki anlamı kendi içinde barındırır aşk. Sözelimi, lügatimize göre “aşk olsun” ifadesi bir beğeni kalıbı iken aynı zamanda sitem göstergesidir. Başka buna benzer söze rastlayamadım. Böylece aşkı hem içkin hem de aşkın haliyle şiire benzetmeyi kendimize borç biliriz. Ondandır ki geçmişin bütün sayfaları aşktan bahsederler. Kapatılmak istenen sayfalar, bizimle beraber rafa kaldırılan o bütün kitapların konularıyla pek çok zaman müşterektir.

Zannetmesinler bir geçmişe övgüdür bu, ekranlar renklenir iken gözler renksizleşti. Hiçbirimizin penceresinden dışarıya kartuşu yetmeye başlamışken, bahse konu geçmişin hangi cisme ne rengi tayin ettiğini unutmadan ve onları cilalamakla edebiyata sığınmak icap ediyor. Peki ama bunca vakit yapılan bu değil miydi? Halkımız bunca vakit edebiyattan uzak mı kalmıştır yani? Hayır. Halkımız edebiyattan uzak kalmamıştır lakin kendimle çelişerek eskilerin bir sözüne başvurma gereği görüyorum: “Müslüman ipe tutunur, Mümin ipe sarılır.” İşte edebiyat bağlamında da bunca vakit ipe tutunduğumuz gözler önündedir. Yitmelerin, düşmelerin ardından kuşlara seslerini ve tüyelerine renklerini geri verebilmek, ipe sarılmak yolundan geçiyor.

Kimse, gözler ile üzerinde yaşadığımız şu cihanın aynı şekli paylaşıyor oluşunu tesadüfe doğru indirgememelidir. Biri ve diğeri arasındaki bağlantı, gördüklerimiz gözlerimizin; gezdiklerimiz dizlerimizin çapı kadar olmadığı vakit anlaşılacaktır. Bu duruma pekâlâ ar-u namus şişesi taşa çalınmadan gelinebilecektir. Doğru yola giden kapılardan birisinin anahtarı

nedenselliklerdir. Bu nedensellik geçmişte tecrübe edilenlerin kaydedilmiş olması ile öz bağlamına kavuşabilecektir. Üzerimizdeki yaralardan hangisinin nasıl berelendiğinin kaydı tekrardan edebiyatla mümkündür. Düşmanın açtığı yarayı da pişmanın kapattığı yarayı da bize gösterecek olan edebiyattır. Bugün Bağdat Harbini bilen kişiler bunu olsa olsa Genç Osman Destanı'na borçlulardır. Âkif, İstiklal Marşı'nı yazarak Türkiye Cumhuriyeti'nin en öz tarih dersini kaleme çekmiştir. Tarih bir bilim itibarıyla ele alındığı zaman onun en vazgeçilmez ögesi, nedenleri neticelere bağlama kaidesi olarak karşımıza gelecektir. Nedensellikten uzaklaşmıyor oluşumuzu ve tekrardan edebiyata borçlandığımızı bilmemiz gerekiyor. Bugün bütün dünyaya dayatılan petro-dolar formu, nedenselliğin dünya üzerinde başına "post" getirilmiş kelimeler ile saldırıya uğraması sonucu gezegen ahalisine kabul ettirilmiştir. Anlam ve neden, yok edilebilir kavramlar asla olmayacaktır zira yoktan var edilmemişlerdir. Anamlara ve nedenlere yapılan saldırılar onları öldürmeyecek, daima uzaklara itecektir. Günümüzde anlamların, nedenlerin elimizden çekilmek isteniyor oluşu, muhakeme yeteneğinin ve varlığın sorgulanabilir hale gelişi, aşamalar halinde bu kavramları okyanusun diğer tarafına doğru itmektedir. On yıl önce gözle görülemeyecek münevverliğe sahip kutsalların varlığını sorgulamak marjinal iken şu anda bu eylem eski cazibesini yitirmiş, klasikleşmiştir. Bugün artık bu sorgu, yerini gözle görülenlerin ve dahi insanın kendi mevcudiyetinin sorgulanmasına bırakmıştır. Bahsedilen sorgunun tekeli ve yetkisi bu işin ehli olan filozofların ve mutasavvıfların ellerinden alınmıştır. Tıpkı Francis Fukuyama'nın tarihin sona ermesi bahsi gibi "Felsefe Hegel ile bitti!" sözleri, iş gözler önünde değil diye görevin ehlinden uzaklaştırılmasına sebep olmuştur.

Dilbilim ile meşgul olanların pek iyi bildiği dilin nedensizlik ilkesi yalnızca gramer yapısına değil sözcüklerin anlatmak istedikleri yalan ve gerçeklere sirayet etmeye başlamıştır. Sözelimi Fukuyama, "Tarihin Sonu" gibi güçlü bir ifade kullanmasaydı, söylediği şeyler tepsinin kenarlarına sıkışıp gözden kaçırılabilir, gözden çıkarılabilir ve bu marifetle yutulmayabilirdi ancak çoktan sindirildiler. Elbet yutulanlar bir gün atılacaktır ancak insan daima bıraktıklarını anımsama eğilimindedir, topladıklarını değil.

Hazır bir şeyler anımsamaya başlamışken, ilgiyi doğru yere vermek gerekliliğini, gözlerimizi doğru küreye çevirmek gerektiğini hatırlamakta fayda var. Eğer bunu hatırlayabilirsek bu doğru küreyi ilk kez kendimize karşı borçlandırabileceğiz ve alacağımızı tahsil edebileceğiz. Hatırladığımız her mefhumu kendimize karşı borçlandırırız, hiçbir tereddüde lüzum yoktur. Çünkü onlar artık hatırlı olmuşlardır. Hangi hatırlı dostumuz bir bayram sabahında aklımıza düşmez? İşte "doğru küre" adını koyduğumuz cihan, ona dikilen gözlerle her yere doğan sabahını bayrama çevirebilmeye muktedir hale gelecektir.

Uzun lafın özü, kelimelerin sonlarına "-iyat, -iyet" eklerini getirmezdi eskiler. Türk diline epey bir mesai harcamış merhum Mehmet Kaya Bilgegil demiştir ki: "Eski devrin halkı ye'se düşmemiştir. Bu durum ona hareket kabiliyeti veriyordu. Esasen İslâmlık, ye'si meneder." Bu cümle telaffuz edilirken, İslâmiyet sözü yerine niçin İslâmlık sözü tercih edilmiştir? Edebiyat kelimesine "edep" üzerinden gönderme pek çok kez yapılır ancak bu vaziyetin çözümlenmesinden kanaatime göre kastı olmayan nedenlerle olsa da kaçınılır. Düşünelim "edebiyat" yerine "edeplik, edeplilik" sözlerinin tercih edildiğini. Bir düşünelim, küreye olan bakışlarımız yine onun beyaz bulutlarından bahsedilen yağmurlarla temizlenecek ve asıl manzara ortaya çıkacaktır.

Kutsal inadı olanlar gerekli
Bir kalbi daha olanlar gerekli
Nuri Pakdil – kuşluk müziği

Korku salardı inceliğin acıman tevazuun
Dünya ve insan çıkmazlarına yumuşak bakışın
Cahit Zarifoğlu - kayıt

Annem gizli gizli ağlardı dilinde Yunus
Ağaçlar ağlardı, gök koyulaşırdı, güneş ve ay mahpus
Sezai Karakoç - çocukluğumuz

Bunlar mevsimlerin değil
İnsanların insanlara yaptığı fenalıklardı
Ahmet Murat Özel - ilk intiba

KADİMDEN GÜNCELE BİR EFSANENİN SONU VE YENİ VAZİYET

MİDAS'IN KULAKLARI

Anadolu'ya ait mitolojik bir efsanedir. Kral Midas, tanrılar Pan ve Apollon arasındaki bir müzik yarışmasında birinci olarak Pan'ı seçtiği için Apollon tarafından cezalandırılır. Bunun sonucunda Midas'ın kulakları uzar. Ne kadar saklasa da nafîle, hadise dal budak salar. Bütün ülkede her yel esişinde bataklıkta biten sazlar bu sırrı gelene geçene anlatırlar. Kısa zamanda efsane her tarafa yayılır. Nihayet Kral Midas, bir gün gelip kulaklarını saklamaya lüzum görmek istemez. Birden kulaklar eski tabii haline döner. Böylelikle kral bu eziklik kompleksinden kurtulur.

Bu efsane, bir bakıma şimdi bu topraklarda yüzlerce yıldır yaşayan Müslüman Türk toplumunun hazin bir hikâyesidir. Bu coğrafya, Müslüman Türk toplumu İslamiyet'i kabul ettiğinden bugüne kadar Batı karşısında adeta Apollon'un hışmına uğramıştır. Önceleri bizi cezalandırmaya gücü yetmeyen Batı, bizim gözümüzde kendimizi küçük düşürmeye çalıştı. Özellikle İstanbul'un Türk'ün olmasından sonra "Türk barbarlığı" nakaratı devreye sokuldu. Oysa aynı dönemlerde İspanya'da Katolik Ferdinand, Hıristiyanlar dışındaki bütün unsurlara göz yaşartacak bir müsamaha (!) gösterirken, tarihleri boyunca bunun tam aksini yapan Türkler medeniyete uymuyor, barbar olarak görülüyordu. Zamanla bu nakarata ne yazık ki bizler de inandık ve Tanzimat'a kadar geldik. Bundan sonrası başka bir hikâye. Giderek içselleştirilen bir aşağılık kompleksi sonunda varılan durum ise bir iç oryantalizm (*self-orientalisation*). Tabii bu durum Müslüman Türk toplumunun geneli için söz konusu değil. Müs-

tağrip aydınların etkisi sonucu toplumun belli bir kesimi için halen geçerli olan bir ruh hali.

Bu hikâye esasen Ziya Paşa'nın;

*Gezdim diyâr-ı Küfrü, beldeler, kâşâneler gördüm
Dolaştım mülk-i İslam'ı, bütün virâneler gördüm*

beytiyle başlıyor görünse de; Ziya Paşa bunu erken sorgulayan isimlerden biri olmuştur.

*İslam imiş devlete pâ-bend-i terakki
Evvel yoğ idi, işbu rivayet yeni çıktı*

dizeleriyle bunun hiç de böyle olmadığını altını çizmiştir.

Gerçekte medeniyet tarihinin aksi yöndeki birikimine rağmen yurdumuza giren düzmece Apollon'un kulaklarını ancak Millî Mücadele sırasında gördük. Apollon'un kulakları Midas'inkinden aşağı değildi. İşte Midas, o zaman daha iyi fark etti gerçeği. Başlığı kafasından atarak bataklıktaki sazları susturmaya çalıştı. Ancak sazlar büsbütün susmuş değildi. Maa-lesef o sazlardan hala beraber ve solo şarkılar dinlemeye devam ediyoruz.

ANADOLU İRFANI: ONTOLOJİK TIKANIKLIKTAN ÇIKIŞ YOLU

Kadim tarihin önemli medeniyet havzalarından birinin Anadolu olduğu bilinen bir durumdur. 20. yüzyılda her ne kadar, "Anadolu Medeniyetleri" olarak farklı bir şekilde kurgulanıp servis edilmişse de bu hususun bizler açısından anlamı tam olarak fark edilmiş değildir. Oryantalist kaygıların aşılmasından sonra Anadolu'daki çok katmanlı medeniyet birikimini içselleştirerek sahip çıkmak ve bunu olabildiğince gündelik hayatımıza yansıtmak bunun ilk

adımlarından biri olabilir. Kültür, esas itibarıyla insanoğlunun kendi yaşam tecrübeleri sonucunda ortaya çıkan bir yapı, bir yol haritasıdır. Geçmişten geleceğe makuliyet çizgilerinin ipuçlarını da içinde barındıran kültür, milletlerin tarihsel devamlılığında hayati rol oynar. Tarih ise, milletlerin bu yöndeki bakiyesinin izini sürerek var olan gerçekliğin daha kapsamlı anlaşılmasına yardımcı olur. Dolayısıyla bu yöndeki birikimin insan hayatına anlamlı katkısı tarih bilinciyle mümkündür. Öte yandan tarih bilinci, Gustav Mahler'in de ifade ettiği gibi geçmişin küllerine tapmak değildir, ateşi canlı tutmaktır. Anadolu'nun tarihsel anlamını yansıtan çok katmanlı medeniyet birikiminin doğru kavranmasının önemi tam da burada yatar.

Kadim zamanlara kadar uzanan Anadolu'nun kültürel geçmişi içinde bugün milletçe var olma mücadelesi vermekteyiz. Coğrafyanın kader etkisi içindeki mevcut potansiyel imkân ve risklerini optimal bir verimlilikle kullanabilmek ve yönetmek durumundayız. Bunun için, kapsamlı bir "vaz'-ı cedit" ihtiyacının yanında yoğun bir "keşf-i kadim" mesaisi bizleri bekliyor. Zira, özellikle 19. yüzyıldan itibaren klasiğin/geleneğin zamanla bütün imkânlarını dışlayarak medeniyette makas değişikliği sonucu karşı karşıya kaldığımız durum ortadadır. Bu, içinden çıkamadığımız bir kimlik krizidir. Esasen bu kriz, bizleri de fazlasıyla aşan ve insanoğlunun geleceği konusunda büyük belirsizlikleri barındıran bir anlamda ontolojik krizdir. Halen çağdaş dünyaya hükmeden Batı medeniyetinin geçirdiği epistemolojik bunalım daha önce Nietzsche, Heidegger gibi filozoflar tarafından seslendirilmişti. Bugünse Habermas, Touraine ve Chomsky gibi isimlerce dile getirilmektedir. Yitirilen hikmet kaybı sonucunda ortaya çıkan modern dönemlerin fenomenik olguları olan ideolojilerin iyiden iyiye aşındığı bu süreçte çıkış yolu konusunda Anadolu irfanı yine en önemli potansiyel durumundadır. Yalçın Koç'un, "Anadolu Mayası" şeklinde ifade ettiği bu imkân halen önümüzdedir. Bunun için de, Besim Dellaloğlu'nun belirttiği gibi 'Müfredat', 'Maarif' ve 'Kanon' uyumunu

sağlayacak yeni bir kültürel perspektife ve bunun uygulanacağı politikalara ihtiyacımız var. Bir başka ifadeyle, birkaç (hatta çok daha fazla) neslin hep birlikte okuyabileceği Türk kültürünün temel klasiklerini ön plana çıkararak bunlar arasında toplumsal mutabakat sağlayacak kültür/bilinç iklimini inşa edecek bir müfredat ve bunu sadakatle uygulayacak bir maarif iradesine şiddetle ihtiyaç duyulmaktadır. Maalesef bundan yoksun bulunmaktayız. Bugün Türkiye'de üç neslin hep birlikte okuduğu beş kitaptan söz etmek mümkün görünmüyor.

Erol Güngör'e göre modernleşme ile başlayan ve giderek ivme kazanan Türkiye'deki kültür değişmelerinin genel karakteri, Türk aydınını medeniyeti yanlış yorumlayarak hatadan hataya sürüklemiş ve bu durum, kendisini gittikçe köksüzleştiren ve topluma yabancılaştıran sebeplerden biri olmuştur. Bu şekilde düşünen Türk aydınına göre, kaybedilen imparatorluğun ardından yüz yüze kalınan yok olma tehlikesi karşısında kurtuluşun tek alternatifi, düşmanın en çok göze çarpan vasıflarını iktisap etmektir. Neticede devletimizle birlikte kültürümüzü de teslim ettik. Güngör'e göre en az yüz yıl süren bu bozgunun Türk aydını üzerinde yaptığı tahribat hâlâ giderilememiştir ve bu manevi çöküntü, aydını kendi halkına yabancı kılan en önemli faktörlerden biri olmuştur. Bu tür bir aydın zihniyetine göre bozgunun sebebi yerli kültürün topyekûn çürüklüğüdür, bu kültürü baştanbaşa değiştirmedığımız takdirde memleketi modernleştiremeyiz. İşte bir taraftan aydının bu anlayışı, diğer taraftan da modernleşme zaruretinin günden güne daha çok hissedilmesi yüzünden Türkiye bir zorunlu değişme yoluna girmiştir ki, bu türden değişme teşebbüsleri, bizi yıkılmaktan kurtaramayan bir elit zümrenin kendini çoğaltmasından başka bir işe yaramamıştır.

"Sürekli iktibasa yönelen milletler zamanla yaratıcılıklarını kaybeder. İktibas ise bir süre sonra taklidi zorunlu kılar. Tanzimat'ın kültürel hayatımızda açtığı en önemli çığır budur" diyen Yağmur Atsız'ın değerlendirmesi de bu açıdan önemlidir.

O halde, sadece “Batılılaşmak” değil her türlü “laşma”yı bir tarafa bırakarak Yahya Kemal’in “kendimiz olmak” dediği “olmağa” devam etmeliyiz. Tanpınar’ın ifadesiyle “değişerek berdevam”. Başka bir yol yok ve artık bunun farkına varmalıyız. Aydınlarımız halen, Yahya Kemal’in “Eve Dönüş” özgüveninden yoksun durumda.

“Midas’ın Kulakları” efsanesinden sonra “Çirkin Ördek” kompleksinden de bir an evvel kurtulmalıyız. Doğru bakmayı öğrendiğimiz takdirde Anadolu irfanı bu konuda yeterince yardımcı olabilecektir.

Tanzimat’a kadar geldik. Bundan sonrası başka bir hikâye. Giderek içselleştirilen bir aşağılık kompleksi sonunda varılan durum ise bir iç oryantalizm (*self orientalisation*). Tabii bu durum Müslüman Türk toplumunun geneli için söz konusu değil. Müstağrip aydınların etkisi sonucu toplumun belli bir kesimi için halen geçerli olan bir ruh hali.

Bu hikâye esasen Ziya Paşa’nın;

*Gezdim diyâr-ı Küfriü, beldeler, kâşâneler gördüm
Dolaştım mülk-i İslam’ı, bütün virâneler gördüm*

şeklindeki beytiyle başlıyor görünse de; Ziya Paşa bunu erken sorgulayan isimlerden biri olmuştur.

İslam imiş devlete pâ-bend-i terakki

Evvvel yoğ idi, işbu rivayet yeni çıktı şeklindeki sözleriyle bunun hiç de böyle olmadığını altını çizmiştir.

Gerçekte medeniyet tarihinin aksi yöndeki birikimine rağmen yurdumuza giren düzmece Apollon’un kulaklarını ancak Milli Mücadele sırasında gördük. Apollon’un kulakları Midas’ınkinden aşağı değildi. Midas, o zaman daha iyi fark etti gerçeği. Başlığı kafasından atarak bataklıktaki sazları susturmaya çalıştı. Ancak sazlar büsbütün susmuş değil. Maalesef o sazlardan halen beraber ve solo şarkılar dinlemeye devam ediyoruz.

ANADOLU İRFANI: ONTOLOJİK TIKANIKLIKTAN ÇIKIŞ YOLU

Kadim tarihin önemli medeniyet havzalarından birinin Anadolu olduğu bilinen bir durumdur. 20. yüzyılda her ne kadar, “Anadolu Medeniyetleri” olarak farklı bir şekilde kurgulanıp servis edilmişse de bu hususun bizler açısından anlamı tam olarak fark edilmiş değildir. Oryantalist kaygıların aşılmasından sonra Anadolu’daki çok katmanlı medeniyet birikimini içselleştirerek sahip çıkmak ve bunu olabildiğince gündelik hayatımıza yansıtmak bunun ilk adımlarından biri olabilir. Kültür, esas itibarıyla insanoğlunun kendi yaşam tecrübeleri sonucunda ortaya çıkan bir yapı, bir yol haritasıdır. Geçmişten geleceğe makuliyet çizgilerinin ipuçlarını da içinde barındıran kültür, milletlerin tarihsel devamlılığında hayati rol oynar. Tarih ise, milletlerin bu yöndeki bakiyesinin izini sürerek var olan gerçekliğin daha kapsamlı anlaşılmasına yardımcı olur. Dolayısıyla bu yöndeki birikimin insan hayatına anlamlı katkısı tarih bilinciyle mümkündür. Öte yandan tarih bilinci, Gustav Mahler’in de ifade ettiği gibi geçmişin küllerine tapmak değildir, ateşi canlı tutmaktır. Tam da Anadolu’nun tarihsel anlamını yansıtan çok katmanlı medeniyet birikiminin doğru kavranmasının önemi burada yatar.

Kadim zamanlara kadar uzanan Anadolu’nun kültürel geçmişi içinde bugün milletçe var olma mücadelesi vermekteyiz. Coğrafyanın kader etkisi içinde mevcut potansiyel imkân ve risklerini optimal bir verimlilikte kullanabilmek ve yönetmek durumundayız. Bunun için, kapsamlı bir “vaz’-ı cedit” ihtiyacının yanında yoğun bir “keşf-i kadim” mesaisi bizleri bekliyor. Zira, özellikle 19. yüzyıldan itibaren klasiğin/geleneğin zamanla bütün imkânlarını dışlayarak medeniyette makas değişikliği sonucu karşı karşıya kaldığımız durum ortadadır. İçinden çıkamadığımız bir kimlik krizi. Esasen bu kriz, bizleri de fazlasıyla aşan ve insanoğlunun geleceği konusunda büyük belirsizlikleri barındıran bir anlamda ontolojik krizdir. Halen

çağdaş dünyaya hükmeden Batı medeniyetinin geçirdiği epistemolojik bunalım daha önce Nietzsche, Heidegger gibi filozoflar tarafından seslendirilmişti. Bugünse Habermas, Touraine ve Chomsky gibi isimlerce dile getirilmektedir. Yitirilen hikmet kaybı sonucunda ortaya çıkan modern dönemlerin fenomenik olguları olan ideolojilerin iyiden iyiye aşındığı bu süreçte çıkış yolu konusunda Anadolu irfanı yine en önemli potansiyel durumundadır. Yalçın Koç'un, "Anadolu Mayası" şeklinde ifade ettiği bu imkân halen önümüzdedir. Bunun için de, Besim Dellaloğlu'nun belirttiği gibi 'Müfredat', 'Maarif' ve 'Kanon' uyumunu sağlayacak yeni bir kültürel perspektife ve bunun uygulanacağı politikalara ihtiyacımız var. Bir başka ifadeyle, birkaç (hatta çok daha fazla) neslin hep birlikte okuyabileceği Türk kültürünün temel klasiklerini ön plana çıkararak bunlar arasında toplumsal mutabakat sağlayacak kültür/bilinç iklimini inşa edecek bir müfredat ve bunu sadakatle uygulayacak bir maarif iradesine şiddetle ihtiyaç duyulmaktadır. Maalesef bundan yoksun bulunmaktayız. Bugün Türkiye'de üç neslin hep birlikte okuduğu beş kitaptan söz etmek mümkün görünmüyor.

Erol Güngör'e göre modernleşme ile başlayan ve giderek ivme kazanan Türkiye'deki kültür değişmelerinin genel karakteri, Türk aydınını medeniyeti yanlış yorumlayarak hatadan hataya sürüklemiş ve bu durum, kendisini gittikçe köksüzleştiren ve toplumuna yabancılaştıran sebeplerden biri olmuştur. Bu şekilde düşünen Türk aydınına göre, kaybedilen imparatorluğun ardından yüz yüze kalınan yok olma tehlikesi karşısında kurtuluşun tek alternatifi, düşmanın en çok göze çarpan vasıflarını iktisap etmekten başka çareye başvurulamazdı. Neticede devletimizle birlikte kültürümüzü de teslim ettik. Güngör'e göre en az yüz yıl süren bu bozgunun Türk aydını üzerinde yaptığı tahribat hâlâ giderilememiştir ve bu manevi çöküntü, aydını kendi halkına yabancı kılan en önemli faktörlerden biri olmuştur. Bu tür bir aydın zihniyetine göre bozgunun sebebi yerli kültürün topyekün çürüklüğüdür, bu kültürü

baştanbaşa değiştirmedığımız takdirde memleketi modernleştiremeyiz. İşte bir taraftan aydının bu anlayışı, diğer taraftan da modernleşme zaruretinin günden güne daha çok hissedilmesi yüzünden Türkiye bir zorunlu değişme yoluna girmiştir ki, bu türden değişme teşebbüsleri, bizi yıkılmaktan kurtaramayan bir elit zümrenin kendini çoğaltmasından başka bir işe yaramamıştır.

"Sürekli iktibasa yönelen milletler zamanla yaratıcılıklarını kaybeder. İktibas ise bir süre sonra taklidi zorunlu kılar. Tanzimat'ın kültürel hayatımızda açtığı en önemli çığır budur" diyen Yağmur Atsız'ın değerlendirmesi de bu açıdan önemlidir.

O halde, sadece "Batılılaşmak" değil her türlü "laşma"yı bir tarafa bırakarak Yahya Kemal'in "kendimiz olmak" dediği "olmağa" devam etmeliyiz. Tanpınar'ın ifadesiyle "değişerek berdevam". Başka bir yol yok ve artık bunun farkına varmalıyız. Aydınlarımız halen, Yahya Kemal'in "Eve Dönüş" özgüveninden yoksun durumda.

"Midas'ın Kulakları" efsanesinden sonra "Çirkin Ördek" kompleksinden de bir an evvel kurtulmalıyız. Doğru bakmayı öğrendiğimiz takdirde Anadolu irfanı bu konuda yeterince yardımcı olabilecektir.

S Ö Y L E Ş İ : İ S M A İ L K İ L İ Ç A R S L A N

İlk olarak şiirle başlamak istiyoruz. Bu soruyu daha önce Ahmet Murat'a da sorduk. İsmet Özel'le, Hüseyin *Atlansoy*'la söyleşi yapsak, onlara da sorardık: Şiir, dünyada –yahut dünya ötesi her yerde- bize neyi teklif ediyor?

Şiir bir savunma sanatı. Buna seneler içinde kesin olarak kanaat getirdim. İki bakımdan savunma sanatı: 1- İnsanın ucub hissettiği, hayret hissettiği bir türlü uyumlanamadığı dünyada hayatta kalmasını sağlayacak bir savunma sanatı. Yani şairin kendisiyle ilgili geliştirdiği bir savunma mekanizması. Mevcut dil kendisine yetmediğinde, yeni bir dil ihtas etmeye çalışıyor ve bir savunma hattı oluşturmaya çalışıyor. İki: toplumsal bir savunma hattı kurmaya çalışıyor. İki: toplumsal bir savunma hattı da kurmaya çalışıyor. 'ya bir dakika! O iş A ya da B değil, belki de C'dir!' demenin bir yolu. O iş sizin bildiğiniz gibi olmayabilir, demenin bir yolu. İnsanı, bi-dayetinden beri tuhaf olan bu dünya karşısında savunmaya çalışmanın yolu gibi geliyor bana. Bütün bunları şairliğimden bağımsız olarak söylüyorum. Çünkü şiirle şairi birbirinden ayırmayan zihin biraz problemlidir.

Peki çağımızda, yani örneğin bugün; Türkiye'de, şiir mi yoksa hikâyeye ya da öykü mü daha kışkırtıcı?

Şiir var olduğunda hikaye dünyaya gelmişti desek yeridir. Dolayısıyla şiir herkesin

kesin olarak kabul edeceği – etmesi gerektiği şekilde sözlerin şah'idir. Sözü süzersiniz süzersiniz, demlersiniz demlersiniz ve sonunda şiir çıkar. Öykü ve diğer tüm türler böyle değil. Onlar eksiltili, kusurlu, fazla, geveze ve olabilirler. Burada sorun yok. Ama şiirin bir süzülmiş söz olması sebebiyle sözlerin şah'ı olduğunu kabul ederek başlamak lazım işe. Öykü, anlatmak daha doğrusu, çok kritik bir şey. Bu öyküyü önemsizleştirmek manasında söylemiyorum ama meşhur bir fıkra hani "Tolstoy mu Dostoyevski mi demişler adama? Adam "hiç düşünmeden Tolstoy ama biraz düşünürsen Dostoyevski" demiş. Bu da öyle: hiç düşünmeden öykü ama biraz düşünürsen şiir. Bu da öyle bir şey.

"Anadolu'muz, dünyanın en nadide, en zor, en tatlı, en aşk, en acı, en... yer'i" desek ve bir kültür atlası çıkarmaya niyet etsek, bizi en çok ne karşılar?

Yunus Emre karşılar tabii, ne karşılar! Anadolu'yu bir kurucu unsur babalara ayırsak, Anadolu'nun kurucuları var. Mesela Davudi Kayseri Anadolu'nun kurucularından biri, çünkü Osmanlı medrese sistemini kuran adam, Osmanlı'nın sonraki beş yüz yılında yaşayacağı bütün başarıların, eğitimde yerli yerine oturmasını sağlayan adam. Yahut Şeyh Edebalı, Hacı Bayram Veli, Hacı Bektaş Veli gibi, dönemin Anadolu'nun toplumsal hayatına renk vermesi bakımından kurucu babalar. Osman Gazi, Orhan Gazi, Süley-

man Şah, bunlar da siyasi kurucu babaları-mız. Ama Anadolu'yu dil ve kültür olarak kim kurdu sorusunun cevabı mutlak olarak Yunus Emre olacaktır. Hepimiz, tüm takip edenler, Yunus Emre'nin Türkçesinin paltosundan çıkmışız. Buna itirazlar da var ama ben Yunus Emre diyeyim siz de Ahmet Paşa deyin. Fark etmez. Ancak bugün edebiyatımızda kullandığımız dili kuran bana göre mutlak Yunus Emre'dir.

Anadolu Kültür Atlası'nın, dil bahsinde en mühim nişantaşlarından biri Yunus Emre... O'nun şiirlerinde, Türkçenin mutlak kaidelerini görüyoruz. Peki şiirlerinde, Türk sosyolojisini nasıl görebiliriz?

Şairin şiirinde Türk sosyolojisini görmek ya da resmetmek gibi bir ödevi yok. Ancak biz şairin şiirlerine fazladan bir anlam yükleyerek ya da yorum katarak o'nun ne demek istediğini çözmeye, şerh etmeye çalışıyoruz. Şair söyleyeceği şeyi doğrudan söyleyen adam zaten. Ama biz sonradan "Derviş Yunus sana söyleme derler, ya ben öleyim mi söylemeyince" dizelerini bir şekilde sosyolojiye dahil edip şairin ödevinin, tıpkı şehre koşarak giren çıplak uyarıcı gibi toplumu uyarmak olduğu yorumunu yapabili. Yahut "ben gelmedim davi için, benim işim sevi için" diye başlayan meselede Anadolu'nun parçalanmış yapısını bir araya getirme gayretini pek ala konuşabiliriz. Anadolu'daki aykırı dini akımlara, sapkınlıklara, rafiziliklere, Hurufiliklere vs. akımlara karşı Sünni aklı savunduğunu ve Anadolu'nun gerçek sosyolojisinin Sünni akılla ayakta kalabileceğine dair bir işaretler bütününde bulunduğunu varsayabiliriz. Ama bütün bunlar bizim yorumumuz. Yani Yunus Emre'den bir hümanist çıkararak dangalakların aksine Yunus Emre; Müslüman, Sünni, Türk bir Anadolu hayal etmiş ve bu hayali berkitmek için hayatı boyunca çalışmış bir şair. Tasavvuf nesvesi o'nu, bugün bile izlerini Türkiye'de gördüğümüz işinde gücünde ama aynı zamanda der-

sinde zikrinde mürit modelini erken dönemde oluşturmasını sağlıyor. Üstelik bu müridin itikati herhangi bir sorunu da yok. Yani Yunus Emre, Sünniliğin kurucu şairlerinden biri, hatta en önemlisi!

Ziya Gökalp'in, Türkiye sosyolojisinde Yunus Emre'den inşa etmek yerine, Durkheim modeli bir sosyoloji teklif ettiği söylenebilir mi? Şayet öyleyse bunu nasıl tahlil ediyoruz?

'Boynumuz ağrıdı Batıya bakmaktan' diyor ya Nuri Pakdil... Şimdi her zaman örneğini verdiğim bir şey var benim. Babanzade Ahmed Naim, Fransa'da psikoloji yani ruh bilim olarak hayatımıza giren yeni bilim ilim çeşidini Türkçeye şöyle çeviriyor: İlmün Nefs. Kendilik bilgisi. Yani ruh bilim'le kendilik bilgisi arasındaki farkı, insan derhal anlıyor. Çünkü kendilik bilgisi dediğimizde bizi bu kelimenin götüreceği yer: "kim kendini bilirse Rabbini bilir!" ama psikolojiden baktığımızda, yani ruh bilgisi olarak baktığımızda, "Sana ruh'tan soruyorlar, de ki o karmaşık bir meseledir" ayeti kerimesine gideceğiz. Dolayısıyla zihnimiz, dilimiz ve bu dil içinde inşa ettiğimiz gündelik yaşam kültüründen başlayarak yüksek kültüre kadar kültür toplamı bizim kim olduğumuzu belirliyor. Dolayısıyla Durkheim üzerinden bizim kim olduğumuzu anlamaya çalışmak aslında bizim kim olmadığımızı anlamaya çalışmakla sonuçlanıyor her seferinde. Kavramlarımız, kelimelerimiz, hayat tarzlarımız, hayata baktığımız yer ortaklaşmıyor. Tuhaf şekilde düşmanımız bile ortaklaşmıyor. Şimdi örneğin tehlikeli bir seçim atmosferi geçirdik. Düşmanın kim olduğu konusunda dahi ortaklaşamadık. Çünkü sosyolojiyi Durkheim'dan, psikolojiyi Freud'dan, felsefeyi antik Yunan'dan alarak tanımlıyoruz. Böyle olunca kavramlarımız, kelimelerimiz, ruh dünyamız ve gönül dilimiz ortaklaşmıyor. Hayata baktığımız yer ortaklaşmıyor. Oysa milletleri millet yapan şey üzerinde anlaşmaları te-

mel kavramlar üzerinden hayatlarını devam edebilme güçleri! Milletleri millet yapan şey biraz da değil, en fazla burada. Bir topluluğa millet demenin etnik tanımlayacak gibi geri kafalıysanız size bir şey diyemem fakat milleti etnik tanımdan çıkarıp ruh birliği, gönül birliği, hareket birliği ve en önemlisi hedef birliği olarak tanımlayacaksa bugün Türkiye’de iki milletin yaşadığını çok rahat söyleyebiliriz. Yani tek millet değiliz, iki millet olarak yaşıyoruz ve düşman tanımında bile anlaşamıyoruz.

Türkiye’de son elli yılın kültür kronolojisi için ne söylersiniz? (sözelimi 1970’li yıllar, 1980 sonrası, 1983 itibariyle Özallı yıllar, 1991-1996 kaotik yıllar, 1999 Marmara depremi ve ekonomik kriz, 2001 AK Partili yıllar, dijital dönem vs...)

Bütün bunların, yani dönüm noktası olarak görülen dönüşlerin, hiçbir önemi olmadığını söylemek isterim. Kültür kronolojisini yaparken dört - beş çok büyük kırılmayı görmemiz gerekiyor. Yani kültürün kendi içindeki küçük devinimlerin üzerinde büyük devinimlerden bakmamız lazım. Meseleyi Bursa’nın Fethi, İstanbul’un Fethi, Tanzimat Fermanı, cumhuriyetin ilanı ve milenyum (dijital devrimden) yani 2000 yılı olarak belirlersek elimizde beş altı durak olur ve bir kronolojiyi böyle konuşmak gerekir. Doğru, dijital evre sonrası bize çok hızlanmış gibi geliyor ancak dönüşümde esasen hızlı bir devinim yok. Yaşamcılar mı hazcılar mı tartışma var ve bu İstanbul’un fethinden de eski bir tartışma. 20. YY’ın ikinci yarısından sonra hazcılar biraz önce geçmiş gibi görünse de yaşamın devamı için yaşamı savunanların çoğunluğu devam ediyor. Bu dengeler kırılmadan kültür deviniminden söz edemeyiz. Türkiye’de 1950’lerden itibaren büyük bir değişimden bahsetmek, anlamlı bütün olması açısından mümkün değil. İki yüz elli yıldır “baticılar” ve “memleketçiler” olmak üzere ikiye ayrılmış durumdayız. Bu mücadele, her

gün bir tarafın mevzu kazanması şeklinde politik olaylardan, depremlerden, ekonomik krizlerden bağımsız devam ediyor. Kültür kronolojisi için son iki yüz yıla bakmak gerekir, buradaki duraklar az evvel bahsettiğimiz toplamda birkaç ana durak. Diğerleri küçük devinim olan gündelik politik mevzi savaşıdır. Tayyip Erdoğan geldi de, Ayasofya’yı açtı da çok büyük değişim oldu filan demek pek mümkün değil. Kültür değişimleri ağır ve yavaş ilerleyen bir şey...

Kültürün temel emarelerinden olan “müzik”e ilişkin hususi bir soru sormak isteriz. Caz müziğin dünya eksenini bizdeki arabesk’in, sosyal tanımlar üzerinden kategorik olarak ilişkilerini nasıl yorumlarsınız?

Caz malumunuz çok hızlı “beyaz”lamış bir müzik. Bence blues’la arabesk karşılaştırılrsa daha anlamlı bir karşılaştırma olur. Hatta arabeskin bence asıl karşılaştırılması gereken müzik, halen merkez Avrupa ve Amerika’da yapılan rap müzik! Yok sayılmış, dışlanmış, lümpenleştirilmiş, varoşlaştırılmış kitlelerin, umutsuzluklarını rap’te öfkeyle yahut arabeskte çaresizlikle ifade etmesinin müziğini konuşacak olursak rap müzik dinleyenlerle arabesk dinleyenleri karşılaştırması daha anlamlı olabilir. Fakat caz müzik çok hızlı beyazlamış ve artık neredeyse elit sayılan bir müzik. Arabesk ise kendini Türk müziğinin içinde kendisini yok etmiş bir müzik. Son darbeyi de Murathan Mungan ve arkadaşları, Müslüm Gürses’i beyazlatarak vurdu. Arabesk müziği “çaresizlik” olarak ifade eden kitleler başka müzik türlerine taşınmış durumda. Bu karşılaştırmalara akademi bayılıyor. Bunun bir akademik tuzak olduğunu düşünüyorum. Arabeski var eden şartlar ile blues’u yahut caz’ı var eden şartlar tamamen farklı. Birbirine yakınlaştırdığımızda melezleşme ortaya çıkıyor ve bu melezleşme benim açımdan çekilir şey değil...

Son olarak... Kahramanmaraş... Nedir Kahramanmaraş sizde? Nedir Kahramanmaraş bizde (Anadolu'da)?

Yaklaşık üç buçuk yıldır Kahramanmaraş'ta kültür organize ediyorum. Danışmanlık, uygulayıcı, organizatör düzeyinde... Depreme kadar bu böyle devam etti, depremden sonra da işimizi yapmaya gayret ediyoruz. Kahramanmaraş'ta birkaç mesele var. Birincisi, söz'ün bunca önemli olduğu başka bir Anadolu şehri yok. Kahramanmaraş gerçekten söz'ün başkenti! Biriktirdiği edebi yük bakımından söylüyorum bunu. Biriktirdiği şiir ve söz yükü bakımından... Bunun da çok çeşitli gerekçeleri var. Tahsin Yücel'i de Cahit Zarifoğlu'nu da Nuri Pakdil'i de içinde eritmiş bir baş şehir... Bu bakımdan çok ciddi çalışılması gereken bir

coğrafya... Yaşar Kemal'in İnce Mehmet'i borçlu olduğu coğrafya... Sarız'dan sonrası Maraş'tır malum. Burada Andırın, Kadirli, Binboğa'lar hattında muazzam bir söz yükü var ve gittiğinizde anlıyorsunuz söz'ün mecrada nasıl aktığını... Bu oldukça eski, altı - yedi yüz yıllık bir birikim. Maniler, deyişler, şiirler, atasözleri, benzetmeler, kavramlar, türküler var. Kahramanmaraş'ın hep bir Türkçenin yurdu olması durumu olmuş ve bu da sözünü berraklaştıran bir şehir olması suretiyle -İstanbul'u başka bir hikâye olarak dışarıda tutarak- Şevket Bulut'u da Abdurrahim Karakoç'u da içinde barından monoblok bir söz şehrinde bahsediyoruz. Böyle aşka da bir Anadolu şehri yok... İnşallah depremin yaralarını da hızla sararak, eskisinden de güzel olur benim güzel şehrim...

İsmail Kılıçarslan kimdir:

1976 yılında Ankara'da doğdu. Lisans eğitimi dahilinde ilahiyat ve iletişim okudu ancak tamamlamadı. Hece, Yedi İklim, Kaknüs, Kırkayak, Fayrap, Kırklar ve İtibar dergilerinde şiirleri yayınlandı. Metin yazarlığı, çeşitli radyo ve televizyonlarda programcılık, senaryo yazarlığı, belgesel ve televizyon filmleri yönetmenliği yaptı. Halen Yeni Şafak gazetesi köşe yazarı ve Cins dergi genel yayın yönetmenidir.

Eserleri:

Portakal, Turta, Bir de Kirpi, Ablam Uzak Ülkede, Amerika Sen Busun, Gelecek ve Diğer Meseleler, Başka Masallar, Benim Meselem, Sokakta, Ortaçağ Meslekler Atlası, Kara Dursun ve diğer Ankara Söylenceleri, Böyle Şeyler Filmlerde Olur

Belgesel: Aliya, Roger Garaudy, Cahit Zarifoğlu – Yaşamak, Gönlümüzde Yaşayan Peygamber, Osmanlı'yı Kuran Şehir Bursa, Bir Masal Denizi: Haliç

TÜRK'ÜN TÜRKÜLERLE ÜNSİYETİ

Türküler alemde hoş avazımız
Havalanır gider gönülden dile
Muhabbet deminde çalsın sazımız
Türk'ün türküsünden bir söyle hele

Mehmet Ali Kalkan

Mazinin çetelesini tutan, söze estetik bir hayat soluğu veren türkülerimiz milletleşme serüvenimizin mühim bir basamağıdır. Bir nevi arşiv özelliği de taşıyan mana yüklü ezgilerimiz bize sevinçlerimizi, aşklarımızı, gurur ve ihtişamımızı fısıldadığı gibi, hezimetlerimizi, acılarımızı, derin hayal kırıklıklarımızı, gurbeti ve sılayı da kendi hallerince anlatırlar. Mebde-i istiklali binlerce yıl ötesine uzanan Türk milletinin hulasası hükmündeki bu dünyada, adına en çok türkü yakılan Yemen'i de, Çanakkale'yi de, Selanik'i de, Kırım'ı da, Azerbaycan'ı da en veciz hissiyatı ve feryadı ile bulursunuz.

Sivrihisar'ın önemli kalemlerinden merhum Mehmet Kaplan, *"Türkülerimiz, oyunlarımızla birlikte bütün gönülleri birbirine ke-*

netleyen en kuvvetli dildir" diyerek meselenin ehemmiyetini vurgulamıştır. Yine Türk kültür hayatına yaptığı katkılarla dost-düşman herkesin saygısına mazhar olan Merhum Nevzat Kösoğlu, *"Salih ameller ahireti anlamlandırır, sahîh türküler ise dünyayı. Bizleri bir tespîhin ipine dizer gibi etrafında toplayan güç aynı zamanda türkülerin de etrafında toplamıştır. Birlikte türkü söyleyebildiklerimiz benim milliyetimdendir."* demiştir. Nevzat Kösoğlu'nun dostları, türkü hassasiyetini ve muhabbetini bildikleri için ahiret yolculuğu arefesinde kendisine Mükerrerrem Kemertaş'ın nadide eseri "Huma Kuşu"nu dinleterek onunla vedalaşmışlardır.

Kezâ Türk romanının abide ismi Ahmet Hamdi Tanpınar, *"Anadolu'nun romanını yazmak isteyenler, ona mutlaka türkülerden gitmelidirler"* diyerek türkülerin, ezginin çok ötesinde manaları ihtiva ettiğine işaret etmiştir. Kısacası millî hafızamızın ta kendisi olan türkülerimizi bu milletin hikayesini anlamak ve anlatmak isteyenler iyi bilmelidirler.

Çanakkale’de Türk’ün yedi düvele karşı varlık mücadelesini “Çanakkale İçinde Aynalı Çarşı” türküsünden daha iyi ne anlatabilir? Küçük bir yarımada bir milyon askerin bütün modern savaş vasıtalarını kullanarak birbirini yokettiği ve insanlık tarihinin o döneme değin gördüğü en büyük savaşın hissiyatını söz ve ezginin imtizacından doğan bu türkü nasıl da sırtlanıvermiş ve metinlerin anlatamadığını yüz yılı aşkın bir süredir nesilden nesile aktarıvermiş. Keza “Hey Onbeşli Onbeşli” aynı hadiseyi belleklerimizden uzaklaştırmamaya nasıl da yemin etmiş. Türk’ün yüzyıllara şamil kanayan yarası olan Yemen’e yakılan Türküler, o coğrafyanın elde tutulması için nelerin feda edildiğinin, gidenlerin geri gelmeyeceğini bile bile ailelerinin kuruyan göz yaşları arasında nasıl gönderildiğinin hikayesini özetlemiştir. Devlet-i Aliyye’nin sembol şehirlerinden olan Selanik’te Balkan Savaşları sırasında bir taraftan salgın hastalıklar, diğer yandan savaşın acımasız halleriyle yitip giden Anadolu insanının yaşadıklarını “Çalın Davulları” adıyla bilinen “Selanik Türküsü” adeta tarihe not düşercesine ne veciz anlatmıştır; Selanik’te ticaretle meşgul olan Rüstem Ağa’nın dükkanına iş aramak maksadı ile gelen Mehmet, dükkanda çalışmaya başladıktan sonra Rüstem Ağa’nın kızı Fitnat’a gönlünü kaptırır, aileler de uygun görünce düğün hazırlıkları başlar. Savaş yıllarına isabet eden ve halkı kırıp geçiren kolera salgını Fitnat’ın ve bu büyük aşkın eceli olur. Düğüne üç gün kala ölen Fitnat’ı ve o dönemin Selanik’ini anlatan dizeler içimizi yakan acıyı haykırır:

Çalın davulları çaydan aşağıya
Mezarımı kazın bre dostlar belden aşağıya
Suyumu kaynatın kazan doluncaya...
Aman ölüm zalim ölüm üç gün ara ver.
Al başımdan bu sevdayı götür yare ver.

Selanik içinde sala okunur,
Salanın sedası cana dokunur.
Gelin olan kıza kına yakılır.
Aman ölüm zalim ölüm üç gün ara ver.
Al başımdan bu sevdayı, götür yare ver.

Selanik Selanik... Issız kalasın.
Taşına toprağına bre dostlar, diken dolası
Sen de benim gibi yarsız kalasın.
Aman ölüm zalim ölüm üç gün ara ver.
Al başımdan bu sevdayı, götür yare ver.

Anadolu’nun türkü ustalarından Aşık Veyssel, Cumhuriyet Gazetesi’ne 10 Haziran 1937 tarihinde verdiği röportajda: “Eskiden ... Köy hudutlarından ötesi haramdı bize. Kendi sesimizi kendimiz dinler gibiydik. Ve hiç aklıma gelmezdi ki günün birinde bizi şehirlere davet edecekler, radyolarda plaklarda, aklı başında insanların toplandığı yerlerde çaldırıp söyletecekler ve yüzlerle, binlerle okumuş, yazmış şehirliler, bizi gökten inen bir sese kulak verir gibi dinleyecekler.” diyerek bu efsunlu dünyayı anlatmıştır. Babası Karaca Ahmet’ten öğrenerek çalıp söylediği, sözleri Kul Abdal’a ait olan “Takdirden gelene tedbir kılınmaz” türküsü ile başladığı yolculuk 300’ün üzerinde türkü ile devam etmiş ve bunlardan 42 tanesi TRT repertuarına kazandırılmıştır. İtibarının nedeni usta malı işlere imza atması yanında, sözlerin bu toprakların hikayesini mündemiç olmasından da kaynaklanmıştır.

Ata yurdumuzdan Anadolu topraklarına doğru yaşanan göçlerin sırdaşı olan türkülerimizin refakatçisi şüphesiz Dede Korkut mayalı sazımızdır. Sazın büyüklüğü ile birleşen sözler, Anadolu insanına ilmek ilmek Yesevi hikmetlerini, ahlakımızı, sevdamızı, gurbetimizi tellere yükleyerek nesilden nesile terennüm etmiş, kitapların yazamadığını duygulu naneler üstlenmiştir. Nitekim Ali Akbaş ağabey sazın heybetli atası bağlamayı şiirin gücüyle şöyle anlatmıştır:

Bağlama dediğin üç tel, bir tahta,
Ne şaha baş eğmiş, ne taca tahta,
Tüm dertleri özetlemiş bir âh’ta
Bozkırda naradır bizim türküler...

Türkülerin bir misyonu da terkipçi ve inşacı özelliğiyle temayüz eden atalarımızın insana ve gönül dünyamıza üflediği, kimi

zaman Hicaz, kimi zaman Hüseyinî makamlarıyla havalandırdıkları hakikatlere işaret etmekte. Bu ince anlayışın mümessili olan ceddimiz, gönül merkezli bir medeniyet tahayyülü içinde, gönülden gönüle söyleyerek lisanın en etkili vasıtasını yani türkülerimizi kullanan mürebbî olmuşlardı. Dede Korkut'un sazı hakikat arayışı içindeydi. Aşık Veysel aynı geleneğin yakın geçmişizde sesi soluğu olmuştu:

Gönül sana nasihatim,
Çağrılmazsan varma güzel,
Seni sevmezse bir güzel,
Bağlanıp da durma güzel

Yine gönül motifli ezgilerimiz kâh “gönül dağı yağmur, boran” olmuş, kâh kimsesizliğin girdabında “gönül gel seninle muhabbet edelim” demiştir. İki kapılı bir handa giderken gece gündüz, bakı olanı unutmamız için “Bu dünyanın devranına, aldanma gönül aldanma” deyivermişiz. Tevazuyu bırakıp, heva ve heveslerimize mağlup olduğumuzda yine türküler “Gel ha gönül havalanma, engin ol gönül engin ol” diyerek yolumuzu tayin etmiştir.

Hülasa bu devasa musikî vadisinin zarif bekçileri olan gönül açan türkülerimiz istikamet arayanlara sahil-i selamet olmaya devam etmişler bu mesaja kulak verenler insan olma, millet olma becerisini gösterebilmişlerdir diyerek sözlerimizi Yunus'la noktalayalım:

Gönül Çalab'ın tahtı,
Çalap gönüle baktı,
İki cihan bedbahtı,
Kim gönül yıkar ise.

MEVLANA İDRİS'İN DERGİLERİ VE DERGİCİLİK ANLAYIŞI

Mevlana İdris iyi bir şairdir, iyi bir yazardır, has bir adamdır.

Mevlana İdris şiir yazmıştır, masal yazmıştır, hikâye yazmıştır, deneme yazmıştır. Yetinmemiş duvar yazıları kaleme almıştır. Anayasa yazmışlığı da vardır. Şimdiye kadar okumayanlar, Mevlâna İdris'ten Kişisel Anayasa'yı okuyabilir.

Sevgili peygamberimiz Hazreti Muhammed Aleyhisselamın hayatını bir de Mevlana İdris'ten okumak isteyenler ise, onun Casim Avcı ile birlikte yazdığı Hz. Muhammedin Hayatı adlı siyeri edinebilir.

DERGİLERİ

İDP - İslamcı Dergiler Projesi' verilerine göre Mevlâna İdris'in yazılarının yer aldığı dergilerden bazıları şunlar: Dergâh, Diriliş, Gerçek Hayat, Gülçocuk, İkinci Yazıları, İmza, Kaşgar, Kayıtlar, Kırığı, Kitap Postası, Kur'ani Hayat, Mavikuş, Yolcu.

İDP'nin kayıtlarına henüz girmemiş olsa da ÇETO, MinikaÇocuk ve MinikaGo dergilerini de listeye ekleyelim. Wikipedia'da ise bunlara ek olarak Albatros ve Geniş Zamanlar yer alıyor.

Onunla tanışmanın vesilelerinden biri de dergilerdir. Benim öyle oldu, kendisiyle bir dergi serüvenimde tanıştım.

Benzer durum Ferman Karaçam için de geçerliymiş. Karaçam onunla tanışmasını şöyle anlatıyor: *"Gülçocuk dergisini Mayıs 1987'de çıkarmıştık. Sonraki aylarda, İstanbul Hukuk'ta okuyan genç bir kalem dikkat çekici birkaç satırlık yazılarla dergiye katkıda bulunuyordu. Bu beyefendi kişilik, hem adı ve hem de kısa ve kayda değer yazıları ile dikkat çekiciydi. Davet ettim. Geldi, tanıştık."*

ÇETO

Mevlâna İdris, ÇETO'yu "Yanlışlıkla büyüyenlerin dergisi" olarak tanımlıyordu. Derginin sloganı ise "Aklın varsa büyüme!" idi. Mevlana İdris, ÇETO'nun 1'nci sayı resepsiyonundaki açıklamasında dergisini "çocuk edebiyatı kültürünü mihenk noktası kabul ederek teori ve pratikle cem eyleyen" olarak tarif etmiş.

İlk sayısı Ocak 2018'de çıkan çocuk edebiyatı dergisi ÇETO on sekiz sayı yayımlandı, Kasım 2020'de yayınına son verdi. ÇETO'nun okuyucuya ulaşmasında Kamuran Güneri'nin de payı yüksekti.

Aişe Hümeysra Bulovalı imzasıyla Anadolu Ajansında yer alan haberde Mevlana İdris'ten ÇETO'ya dair şu satırlara rastlıyoruz: *"Dergide akademisyenler, Türk edebiyatının üstatları ve çeviri alanında çok yetkin isimler var. 70'den faz-*

la yazar, çizer, akademisyen ve fotoğrafçı dergimizde yer aldı. İlk defa yazı hayatına adım atanlar, liseli yazarlarımız var, hatta ilkokulu okuyan yazar ve çizerlerimiz de var. 5 yaşındaki bir çocuk da var, yazar ve çizerlerimizin arasında.”

Onun ifadesiyle ÇETO, 70 yaşındaki bir yazarın da, 5 yaşındaki bir çizerin de iç içe bulunduğu ve birbirini karşılıklı olarak etkilediği, çok yönlü bir iletişimin var olduğu bir dergiydi.³ ÇETO’da benim de yedi veya sekiz yazım yayımlandı.

MAVİKUŞ

Mevlâna İdris, Nisan 1996’da okuyucuyla buluşan Mavikuş’ta emeği çoktu. Kendisiyle tanışmam da Mavikuş vesilesiyle oldu.

Yeni Dünya dergisini çıkardığımız yıllarda, yayın ekibimizle, bir çocuk dergisi bir de edebiyat dergisi çıkarmaya karar vermiştik. Bu amaçla, çocuk dergiciliği ve çocuk politikaları üzerine müktesebatı olan şahsiyetlere istişareler yaptık. Çocuk Vakfı Başkanı Mustafa Ruhi Şirin ile yaptığım istişarede, Mevlâna İdris’in dergiye katkısını sağlamamı tavsiye etti. Bu tavsiyeye uyararak önce Mevlâna, sonra da kardeşi Salih ile tanıştım. İyi ki tanışmışız.

Dergi çıktığı sürece Mevlâna İdris dergi ekibinde yer aldı, birlikte çalıştık. Bu süreçte kendisinden çok şey öğrendim. Mavikuş okuyucusu onu çok sevdi. Ahvah Baba, Korku Dükkânı, Hayal Dükkânı, Ayniyle Vâki gibi çalışmaları da büyük ölçüde Mavikuş’ta oluştu.

MİNİKAGO VE MİNİKAÇOCUK

Mevlana İdris, Turkuvez Medya bünyesinde Ocak 2017’de yayımlanmaya devam eden minikaGO ve minikaÇOCUK dergilerinin de yazarları arasındaydı. Dergilerin ilk sayısından itibaren içeriğe destek verdi, çalışmaları yayımlandı.

Dergilerin yayın yönetmeni Salih Zengin “Dergiyi çıkaracağım zaman Mevlana ile uzun uzun konuştuk, nasıl bir dergi olması gerektiği üzerine istişarelerde bulunduk. Haliyle her iki dergide de katkısı büyüktür” diyor.

Salih Zengin, minikaGO ve minikaÇOCUK dergilerine vereceği ürünler konusunda kararı kendisine bırakmış. Mevlana İdris de

minikaGO’da Uçan Vosvos isimli dört sayfalık çizgi romanı yazmaya başlamış, vefatına kadar aksatmadan bu çalışmasını sürdürmüştü.

Salih’ten dinlemeye devam edelim: “Mırıldanan Çocuk isimli köşeyi Ali Nergis ve Tostlu Test bölümü de Kuşbeyin mahlasıyla vefatına kadar sürdürdü. Bu sayfalar okurlarımızın en beğendiği köşelerdendi. Okul öncesi dergimiz minikaÇOCUK’ta ise Süper Minik isimli uçan bir çocuk ve kedi kahramanının çizgi romanını kaleme aldı.”⁴

Salih’in anlattığına göre, dergilerle ilgili görüş ve düşüncelerini sıklıkla iletirmiş.

DERGİ GÜNLERİ

Dergilerin olduğu yerde Mevlana İdris’in olması, onun hayatının rutinlerindendi. Dergicilik Günlerinin başlatıcılarından Asım Gültekin ile dostlukları da ileriye. Mevlana İdris, 2009 yılında başlayan Dergi Günlerinin her zaman destekçisi oldu.

Dergi Günlerinde onun geleneklerinden biri, mendil kapmaca oyunundan ilhamla kurguladığı dergi kapmaca oyunu idi. Genellikle, ebe olarak dergiyi tutar, dergiseverler de dergiyi kapmak için oyuna katılırlardı.

2019 yılında Eyüpsultan Zal Mahmut Paşa Külliyesinde yapılan DERGİBİR Dergi Günlerinde bu defa Enes Batman ebe olmuş, dergiyi tutmuş, Mevlana İdris ile Asım Gültekin yarışmışlar. Bu oyunun videosuna dijital mecralardan ulaşmak mümkün.

2019’daki oyunda ebelik yapan Enes Batman “Daha önce kitap fuarlarında çocuklara kitap kapmaca oynatmıştı, o fuarda da bize dergi kapmaca oynattı. Hepimiz çok neşeliydik. Neşemizi daha da büyütecek şey hocalarımızın da dergi kapmaca oynamasaydı” diyor.

Enes, kendilerine teklif etmiş, onlar da kabul etmişler. Enes, elinde dergi ortaya dikilmiş, Mevlana ve Asım iki yandan koşmuşlar, Mevlana İdris kapıp kaçmış. Enes Batman “Asım Gültekin de koştu peşinden. İki büyük bir neşeyle koşarken arkalarından bakmak bambaşka bir histi” diyerek, o günü özlemle anlatıyor.⁵

Bir kadirşinaslık örneği olarak, Dünya Dergiler Birliği (DERGİBİR), 2022 yılındaki

13. Uluslararası Dergi Günlerini, Mevlana İdris Zengin anısına gerçekleştirdi.

DERGİLERE YÜKLEDİĞİ ANLAM

Mevlana İdris, yazılarını dergilerde yayımlamaya özen göstermiştir, dahası dergi çıkaran ekiplerin içinde bulunmuş ve dergi çıkarmıştır. Mevlana İdris'in dergilerde yazması, dergilere destek vermesi, dergi çıkarmasını onun hayatını fikir ve düşünce ekseninde anlamlandırması ile açıklayabiliriz.

Periyodik olması, ekol ve okul yönlerinin güçlülüğü, edebiyatın rehberliğinden fazlaca yararlanması, fikirlere yuvalık yapması bakımından derginin, gazete, televizyon, radyo, kitap gibi yayın türlerine göre daha verimli ve dinamik bir mecra olduğunu düşünüyorum. Hem Osmanlı hem Cumhuriyet dönemindeki dergileri göz önüne getirdiğimizde, birçok siyasi, kültürel ve dini akımın dergilerle kendilerini ifade ettiklerini görürüz. Bugün de, hem büyükşehirlerde hem de Anadolu'da kültür ve düşünce hayatının şekillenmesinde dergiler önemini koruyor.

Onun dergilerle ve dergicilerle haşır neşir olması bundandır. "Biz dergi çıkarırken Mevlâna İdris ile istişare ettik" veya "Mevlâna İdris dergimize destek oldu" diyen pek çok insan vardır.

Mevlana İdris'in yazdığı dergiler tür olarak edebiyatın geniş alanına tekabül etmekle birlikte çıkarılmasında katkısı olan dergiler çocuklarla ilgilidir. Çocuklar için basılı derginin anlamı olup olmadığı sorusunu tartışmaya açık bulan Mevlâna İdris, "Üzerimize doğru hızla bir cismin yaklaştığı bu karmaşık çağda şu an çocuk dergilerini çıkarabiliyoruz. Dergiye olan ilgiden memnunuz" diye bu soruyu cevaplandırmış.⁶

Onun dergilere bakışını "Dergilerdeki Türkiye" yazısından net anlayabiliriz. Mevlana İdris, o yazısında "Bir dönem Türkiye'nin siyasî ya da kültürel hayatına yön veren dergiler olduğu gibi, çiçek/böcek sınırları içinde kalan ve kalmaya çalışan dergiler de olmuştur" diyor. Dijital sürecin dergileri de etkilediğini vurguladıkdan sonra yaptığı durum tespiti şöyle: "Dijital varoluş çağında dergiler de kendi payına düşeni

aldı. Ama Türkiye dergiciliği başka. Oturmuş çizgisini koruyan ve konvansiyonel bir ruh taşıyan dergiler yanında 'devrimci', 'pastoral', 'düşünsel', 'zıpçıktı', 'sanatsal' ya da 'kaotik' içerikli yüzlerce dergi çıkmaya devam ediyor."

Yazısında 2019'daki Dergi Günlerine değinen İdris, oradaki neşeyi de yazısına taşımış: "Dergicilerin birbiriyle tanışmasının ortaya çıkardığı yeni enerji kaynaklarını somut olarak örmek mümkündür. Gözlerinin içi gülen gençlerin şövalye ruhu çok açıktı Eyüp'te. Hayatın içinde bir hayat, dünyanın içinde bir dünya. Liselerden, üniversitelerden ateşin ruhların çıkardığı cıvı cıvı, her meşrebe hitap eden dergilerin stantları arasından geçmek bile, nasıl söylemeli umut ve inşirah veriyordu."

Görüldüğü gibi Mevlana İdris dergicilik ile gençlik arasında güçlü bir ilişki kuruyor. Bu bahse dair bir cümlesi de şöyle: "Bu heyecan, bu güzellik, ülkemizin düşünüp yazan gençlerinin oluşturduğu umut ve iyimserlik dolu bu hava Türkiye'nin duvarına asıldı."⁷

"Fanzin çıkaran genç bir liseli ile Kültür Bakanı aynı masada karşılıklı konuşabiliyorsa bu güzel bir şey" cümlesi de onun. Bu cümlesi, 2018 yılında, Asım Gültekin'in organizasyonunda dönemin Kültür Bakanı Numan Kurtulmuş ile dergicilerin buluşmasını anlattığı *Dergileri Dinleyen Bakan* başlıklı yazısında geçiyor.

Merhum Mevlâna İdris'in ömrü, geride bıraktığı, sadakayı cariye vasfındaki yazılarıyla, kitaplarıyla ve düşünceleriyle sürecek. Hayatta çoğumuzun önündeydi, dünyadan geçip gidişinde de öncülüğünü sürdürdü.

Güle güle, mekânın cennet olsun azizim. Dergiciler seni sevmeye ve akıllarında tutmaya devam edecek.

Dipnotlar

- 1 İDP - <https://katalog.idp.org.tr> Arama: Mevlana İdris (Erişim: 10.06.2022)
- 2 Mevlana, Bir Hoş Sadâ Bırakıp Gitti, Ferman Karaçam. Haber7.com, 08.06.2022
- 3 ÇETO çocuklar için yola çıktı, Aişe Hümeysra Bulovalı, 25.01.2018.
- 4 Salih Zengin ile telefon görüşmesi ve yazışması. 12.06.2023
- 5 Enes Batman ile telefon görüşmesi ve yazışması. 12.06.2023
- 6 Dijital çağın yeni nesil dergileri, Merve Yılmaz Oruç, Star gazetesi, 6.05.2018
- 7 Dergilerdeki Türkiye, Mevlana İdris. Karar Gazetesi. 30.04.2009

NIHAI TÜKETİCİ

Bizi sevgisizlikle yoğuran bu toprakları geride bırakmanın ne çok hüznülene gebe olduğunu, Sapanlanmamış emeğin ekmeğini tatmadan öğrenemeyeceğimizi henüz idrak edemedik. Perçinlenmiş bakışları ve yürekleri olmayanların diyarında doğdum ben.

Yaşım dündür.

Bugün ise küskünlük çağıdır.

Ben yarının, inkılabın ardıyım.

Sensizliğin karabasanıyım,

Kendime kadarım.

Artık ufkumun genişlemesiyle yoksullaşan sensizliğimi geçindirmeye kredi kartları yetmiyor.

Ardı arkası kesilmeyen benliğimin yıprandığı satırları sana mektup yaptım.

Tek kişilik gösterisiyim ömrümün.

Bakışlarını kaçırdığın taraftayım.

Bensizliğe döndüğün akşamlar sabahı bulamıyor.

Birçok anı ölüyor ömrümün

Kaç gecesi kaldı gelmeyeceğinin?

Kimsesizliğime çatılan kaşları aldırmiyorum.

Çünkü bu kente uğradığım son akşamıdır ömrümün.

Sevgisizliğin ütülendiği,

Vergilendirilmemiş bir günümün bile kalmadığı

Bu alışverişi yarıda kesiyorum.

Maliyetine satışa çıkardığım umutlarımı,

Geri dönüşüm kutusuna bıraktığım hayallerimi,

Ödünç alınmış yarınlarımı tamamlayamadan nihai tüketici olmuşluğun

Seni andığım nazizane son satırlarında

Açık artırmaya çıkarılan düşlerimi

Her şeyin içindeki hissizleşen benliğimi terk ettiğim bu kente bırakıyorum.

KÜLTÜR, ŞEHİR VE BELEDİYE

Kültür ve medeniyet denilince akla ilk olarak şehirler gelir. Kadim kültürlerin ortaya çıkardığı en büyük yapı, şehirlerdir. Şehri ekolojik, morfolojik ve kültürel yapısıyla bir bütün olarak görmek gerekir. Şehirler tarihte yaşanan pek çok olaylar sonucunda, gelişerek, değişerek, süzülerek günümüze gelmişlerdir. Şehirleri şekillendiren insandır. Şehir, üst bir akılla farklı bilim dallarından uzman kişilerin bir araya getirilmesiyle planlanır ve kurulur. Şehirleri var eden ve ortaya çıkaran, kadim kültürleri ve sahip oldukları medeniyet tasavvurudur. Şehirleri yok eden ve şehirlerin en büyük düşmanı ise savaşlardır. Şehirler, inanç, değer ve kültürel birikimleriyle ortaya çıkarken, şehirlerin batışı da çatışmalara bağlı olarak yağma ve savaşlar neticesinde olur.

Şehir ve kültür birbiriyle bütünleşen iki kavramdır. Kültür, toplumsal gelişme süreci içinde bütün maddi ve manevi değerleri kapsayan, tarihi birikimlerin toplamıdır. Sosyal hayat süreci içinde ortaya çıkan, bir topluma nitelik veren ve başka toplumlardan farklı kılan maddi ve manevi değerlerdir. Tarihi devirlere ait bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunan ve sosyal yaşama konu olmuş bilimsel ve kültürel açıdan özgün değer taşıyan yer üstünde ve yer altındaki her şey kültür varlığıdır. Şehir en büyük yapı, kültür şehrin ruhu ve adeta elbisesi gibidir. Belediye ise bu yapıyı şekillendiren bir mimar ve şehre elbise diken bir terzi gibidir. Kültür, şehir ve belediye ilişkisini böyle kurabiliriz.

Şehir, insanların bir arada yaşadığı, belli bir nüfusu barındıran, ekonomik hayatta sanayi ve hizmet sektörünün ağırlığı bulunan, sosyal ve kültürel faaliyetlerin yoğun olarak yaşandığı, yönetimi belediye örgütü tarafından sağlanan yerleşim yeridir. Belediye, şehre ilişkin talep ve ihtiyaçları mümkün olan en yüksek düzeyde karşılayabilmek amacıyla şehrin mali, beşeri ve fiziki kaynaklarını etkin biçimde kullanarak, şehre şekil ve ruh verir. Belediyeler şehre ne kadar güzel şekil ve ruh verir, ne kadar gü-

zel canlılık katabilirse şehrin kültürü o kadar yüksek, şehir o kadar güzel ve belediyeler o kadar başarılı olur.

ŞEHİRİN VARLIK PARAMETRELERİ:

Şehirde yasalar, kanunlar ve normlar vardır. Şehirde düzen, sistem ve işleyiş; yasalar, kanun ve kurallarla sağlanır. İbni Haldun, şehir halkının vali ve kadı sayesinde çeşitli saldırılardan korunduğunu ve varlığını devam ettirdiğini belirtir. Farabi şehri, saadete ermenin en temel mekanı olarak kabul eder. Ona göre insanlar yaratılışında mükemmelleşmek isterler. Bunu da bir araya gelerek, yardımlaşarak gerçekleştirebilirler ve bunun mekanı da şehirdir. Şehir, politik örgütlenmedir. Şehirde, yönetsel bir yapı kurulur ve üst bir yönetici vardır. Mülkler, insanları şehirlere inmeye sevk eder. İnsanlar mülk sahibi oldukça şehirleri sahiplenir. Şehirde, artı ürün ile zenginlik doğar. Halk, gelen refah ile belli bir aşamaya ulaştıktan sonra ikamet ettikleri yerleri daha fazla sahiplenirler, daha fazla mülk edinir, şehirler böyle gelişir ve büyür.

Ticaret olarak şehir, ayrı bir yapılanmayı anlatır. Şehir, önemli ölçüde ticaretle var olur. Bundan dolayı şehirde pazarlar, çarşılar ve dükkanlar önemli yerlerdir. Şehir, mimari yapıdır. Şehir, sanatlar, yapım tarzları, süsleme sanatları, kubbeler, sütunlar, revaklar, konaklar, saraylar, süslemeler, tezyinat, taş, demir, cam, kireç ve toprağın mekânsal üsluba dönüştüğü yerdir. Şehir aynı zamanda yerleşik tarım ve üretim toplumdur. Yaşam için üretim esastır. Şehir üretimle beslenir ve refaha kavuşur. Şehir belirli bir dünya görüşü, idealler ve inançlar ile meşrulaşır. Şehrin ibadet yerleri, din adamları, elitleri, medreseleri, üniversiteleri, eğitim kurumları vardır. Şehir entelektüel sermayenin toplandığı yerdir. Alimler, mimarlar, zanaatkarlar, sanatçılar, mühendisler, ustalar şehirlerde yaşarlar. Şehirlerde ümran, bütün meslekler ve zanaatlar en üst seviye çıkar.

ŞEHİR VE KÜLTÜR:

Şehir, içinde yaşananların mayalandığı anlamlar dünyasıdır. Şehir dünya görüşü, inanç, sanat, mimari ve politik bütünlüğü ile bütün çeşitliliği barındırır. İslam şehri, batı şehri, doğu şehri, Akdeniz şehri ifadeleri şehrin kültürel varlığını öne çıkarır. Semboller, dil, anlam, süsleme sanatları, mimari yapı, yazı, sanatlar, zanaatlar, tezyin, üslup hepsi kültürü anlatır. İslam medeniyetindeki şehirler; süsleme, çini, hüsnü hat, camiler, külliye, tekeler, türbeler, saraylar, avlular ve mahalleleri ile kendi kültürünü anlatır. Tarım kültürünün şehrinde; boğa, hayvan, tahıl ürünleri, evcil hayvan figürlerine dayalı süslemelerle kültür kendini ifade eder. Modern kültürün şehrinde; barok mimari, geometri, rijitlik, çelik konsirkiyon ve cam kaplama yapılar ön plana çıkar.

Her şehrin, kendine mahsus kültürü vardır. Her şehir benzerlikler taşısa da birbirinden farklıdır. Şehirlerde kültür ve değer yarguları hem görünür hem hissedilir hem de yaşanır. Şehir yalnızca, günümüz insanına daha büyük bir oranda iş ve yerleşim olanakları sunan bir yer değil, aynı zamanda dünyanın en uzak yerlerini kendine çeken, farklı bölgeleri, insanları ve etkinlikleri bir düzene göre biçimlendiren, ekonomik, siyasal ve kültürel yaşamın öncüsü ve denetleyicisi konumunda olan bir merkezdir. Şehrin kültürü şehrin tarihini, geçmişini anlatır. Şehrin kültürel birikimi ne kadar güçlü ise insanları o kadar cezbeder ve kendine çeker. Mısır, Hitit ve Roma medeniyetinin kentleri farklı farklıdır. Kentin kültürel varlığı belli bir medeniyet birikimini anlatır.

BELEDİYE VE KÜLTÜR:

Bir şehrin en büyük zenginliği kültürel birikimidir. Kültür şehrin özü ve karakteridir. Aynı kültürün insanları aynı anda aynı şeylere sevinir ve aynı şeylere üzülmürler. Kültürel zenginlik şehirlerde oluşur. Kültür, şehrin fiziki görünümünden öte; halkın ahlakı, yaşantısı, sevinci, üzüntüsü, yediği, içtiği, giyimi, söz ve davranışlarıdır. Bir şehirdeki en büyük değer, o şehrin kültürünü yaşayan ve yaşatan halktır.

Şehirde kültür, yaşam alanı ve yaşamın kendisidir. Belediyeler, günümüzde şehri ve insanı dönüştürmektedir. Bu dönüşüm fiziki olarak imar ve inşaa faaliyetleri ile gerçekleştirilirken, tavır, davranış, anlayış ve yaşantı olarak kültürel belediyeçilik faaliyetleri ile gerçekleşmektedir.

Kültürel belediyeçilik faaliyetlerinin kapsamı çok geniş olup, kültür merkezleri, müzeler, gençlik merkezleri, bilgi evleri, gibi projeler ve kültürel boyutlu pek çok hizmet alanı ve çalışmayı kapsamaktadır. Bu faaliyetleri halka, sağlıklı ve etkili olarak sunan belediyeler kültürel belediyeçilik alanında etkin olurlar. Bir şehirde halkın, kültürel birikim ve bilinci ne kadar yüksek olursa, o şehirde kentlilik bilinci, yaşam kalitesi o kadar yüksek olur ve bu durum şehrin gelişmişliğini gösterir. Belediyeler kültürel belediyeçiliği, halkla birlikte halk için yaptıkları ölçüde bu alanda başarılı olurlar.

Bir şehirde kültürü oluşturan insandır. İnançımızda, veren el, alan elden üstündür. İnsanlar, veren el olmak için çalışır, gördükleri bir kötülüğü gidermek için uğraşırlar. Kendilerine yapılmasını istemediği bir şeyi başkalarına yapmazlar. Kendilerine nasıl davranılmasını istiyorlarsa, başkalarına öyle davranırlar. Tanıyıp tanımadıklarına bakmaksızın, birbirlerine selam verir ve yardımcı olurlar. Bütün bunlar, inanç ve değerlerimize bağlı olarak oluşan kültürün kendisidir. Bu anlayışla şehirlerimizde, maddeden manaya, mimariden yaşama her alanda, öz ne kadar güçlü olursa, kültürel birikimde o kadar güçlü ve o kadar yüksek olur.

SESIYLE İPEK ÖRDÜ BİLÂL

Çözüldü dizlerinin bağı semanın
Yalınayak yağmurlar indi
Sığınıp toprağın göğsüne
Sonra tohumlar saçıldı
Gül bitti benim göğsümde

Miraç değdi arşın tenine
Beş vakit, tanıştı tekâmülle
Katlar huşû ile secdede

Kavuştı can suyuna şairler;
Ağaçlar şiir gibi yeşermeye
Şerh düştü hayatına insan
Ve açtı güneş nefesinde
Başladı Bilâl sesiyle ipek örmeye

Üfledi zamanın ruhuna mimar
Dünya yeniden oldu imar
Sükûtun rahminde demlendi aşk

İNSANIN GÖRÜNMEYEN HAPİSHANESİ: BENLİK

*“Kibir! İçinde bulunduğumuz yüzyılın karakteristik özelliği ve özel bir hastalığı sanki?”
Sivastopol, Lev Tolstoy*

Tolstoy, yüzyılını değerlendirirken böyle bir tespit yapar, hem de yüzyıl öncesinden. Şimdi ise durum değişmekten öte çeşitlenmiş, çığ gibi büyümüş, renk renk farklılıklara bölünmüş.

Temelden ilerlemek gerekirse kibir, sadece insanın egosunu ifade etmez, egosunun derecesinin bir bölümünü; özellikle de büyütülmüş ego kısmını ifade eder. Tam tersi ise aşırı tevazu(tabasbus) diyebileceğimiz azaltılmış bir derecede yaşanan egoya karşılık gelir. Yerine göre kibirlenmek ve tevazu gerekirken, çoğunlukla bir dengede götürüp orta derece bir ego bizi hayatı istikamette yaşama adına verimli hale getirecektir. Zira kötü birine veya duruma

tevazu göstermek kötülüğü arttırırken, iyi birine ve duruma karşı da kibir göstermek iyiliği azaltabilir.

Meselenin temelinde ego ve ilerleyen boyutlarında egonun katmanları, dereceleri var derken şimdi de bunların yansımalarına bakalım; kibir birbirine karşı üstünlük sağlama güdüsünden beslenirken araçları değişkendir. Çoğu zaman para ve paranın getirileri ev, araba, eşyalar bu üstünlüğü sağlama adına kullanırken kimi zaman da güzel bir bedene ve yüze sahip olma, güzel konuşma, iyi bir yeteneğe sahip olma gibi şeylerde bu araçlar arasına girmekte. Tüm bu araçları toplumun her kesiminde hemen hemen değil her yaşta görebilmekteyiz. Mesela çocukluk çağında daha iyi ve büyük oyuncaklara sahip olma ya da yarışmalarda ileri sıralarda yer alma varken, genç yaşlarda birileriyle bedenlen kavga, zihnen

yarışma, laf sokma, beden güzelliğini sergileme; yetişkin yaşlarda iyi bir gelire sahip olma, marka bir arabaya sahip olma, evinin büyüklüğü, makyaj, kıyafet ve marka takıntılığı; bir evlat sahibi olduğunda onun başarılarıyla övünme, onun geleceğini tayin etme; emeklilik çağında ise her şeyin en doğrusunu bilme, asla yanılmama tarzında egonun şişirilerek kibrin yansımaları gördüğümüzü söylersek yanlış söylemiş olmayız.

Burada bir vaka olarak sosyal medya üzerinde bu durumun maalesef kâbus derecesinde tespitini yapmak mümkün. Özellikle zarafet ve lüks düşkünlüğü üzerinden kendini yükselteceğine inanma; başkalarının ulaşamadığı şeyler üzerinde hâkim olmanın diğer insanlar üzerinde de hakimiyet kuracağı anlamında bilinçaltının ister fark edilsin ister edilmesinin yansımaları kendisini göstermektedir.

Bir insana ideal, vasat, normal olanın uygunluğunun verdiği gereksinim ve ihtiyaç yeterliken fazla fazla çabalara girilmesi insanın kendi benliği üzerindeki hâkimiyetsizliğini göstermektedir. Zira bizce kişinin, egosunu yönetmemesi çağa göre kibri veya zıttını doğurmaktadır. İnsanın kendisinin hiçliğine inandığı mistik yıllarda da bahsedilen durumun tam tersi yaşanarak aşırı tevazudan yok olmasına karşılık gelen tembelliği görmekteyiz. Kibir ise tam zıttını ifade ederek aşırı ve yıpratıcı bir çalışma doğurmaktadır. **Kibir, bu anlamda kişinin kendisini sömürmesi diyebiliriz.** Hatta kişinin kendisini sömürerek tüketmesine de kibir denebilir. Bir insanın işkolik olma düzeyinde vaktini değerlendirmesi, başıboş hiçbir şey yapmaması veya verimsiz şeyler yapmaktan yaşamaması bu sömürüyü tatbik ettiğine işaret eder.

Kişinin kendisini bir birey olarak temellendirme yapmadan inşa edilen eğitim ve aile sistemi kişiyi anlamsızlığa ve değersizliğe götürürken kişi kendisini değerlendirme adına önüne gelene yapışır ve benliğini ona göre inşa eder. Böylelikle hayatının en önemli gayesi o yapıştığı şeyler olur. Kimine göre yapışılan şey makam, mevki, çoğunluğu elde etme, zarafet ve gücün farklı göstergeleridir. Oysa hayatı böyle

bir temellendirme ve anlamlandırma yapmak zorunda olduğumuza dair elimizde **hiçbir veri yoktur.**

Ego, anlam ve değer üçgenine dönüşmüş bu yazıdan yer yer egodan ayrılışta da haksız değiliz. Zira egonun mahiyeti meçhul bir muamma oluşu devam ederken, kullanımı açısından varlığını oluşturan ve biçimlendiren şey olsa olsa kişinin hayatında belirlediği anlam ve değer dünyasıdır. Yani sen neyi anlamlandırıyorsun ve ona göre değerlendiriyorsun, değerliyorsun? Bu soruların cevapları benliğin kullanım anahtarları iken benliğe giydirilen kıyafet de bu sorunların cevaplarını anlamada bir yol açıyor. Bu döngüsel şemayı akıl-nakil(haber) dengesinde gördüğümüz gibi şimdi de ego-anlam-değer döngüsünde görmekteyiz. Keşfedilen bazı hakikatlerin döngüselliği boşuna bir denk gelme değildir.

Şimdi ise insan aklında kalan egonun ideal seviyesi hakkında konuşmaya gerek var. İdeal derece tersten bir mantıkla kibir ve aşırı tevazudan uzak kalmakla oluşabileceği gibi, ideal derecede kendimizin de oluşturması gereken bazı noktalar elbette mevcut. Özellikle kişinin fiil öncesi düşüncesini sorgulamakla oluşturacağı eylemleri onun için önemlidir. Kişinin verdiği “Aman ya boş ver!” kararnamesi çağın hâkim yanlış fikirlerini yaptırtacak ve sonucunda kendini sömürmesine yol açarak kibre müptela kılacaktır. Daha detaylı önemli bir kullanım önerisi için Said Nursi'nin “Ene Risalesi” adlı eserine bakılmalıdır.

İnsan namusu için yaşar ve namus sadece kadına lâzım değildir! –

Günümüzde içi boşaltılan yahut yönü tekelleştirilen bir kelimedir ‘namus’... İçi boşaltılan diyorum, çünkü bazı mihraklar ‘töre, ar, nâmus, edep, hâya’ gibi kudsi ve pek mühim mefhumlarla dalga geçer ve geçilmesini tahrik eder vaziyetler... Her sözü söylemek ve söylettirmek, her işi yapmak ve yaptırmak, çıplaklığı ve alçaklığı sürekli gündemde tutmak gibi rezil fiillerle ve ‘düşünce özgürlüğü’ sözüm ona ‘hak’ gibi yozlaştırılmış ve kişiye yahut belli bir kamaraya tahsis edilmiş-çesine toplumun baş belası hâline gelen iğrenç irinli bir cerahat var... Nâmus, lügâtte ilâhî kanun, şeriat gibi anlamlarda kullanılan bir terim olmakla beraber; peygamberlerin yoldaşı Hz. Cebrâil (aleyhi’s-selâm)’in de lakâbidir. (Bknz. Nâmus-u Ekber)

Töremizce, ‘insan iffeti ve nâmusu için yaşar’ ve yeminle söylüyorum ki; iffet ve namus sadece kadında olması gereken bir hususiyet değil! Erkek de pekâlâ nâmuslu ve iffetli olmak zorunda! Mesela ailesine, çocuklarına, annesine ve babasına sâdık olmak zorunda... Sonra çocuklarına iyi bir gelecek hazırlarken bunu sadece maddi bir veche olarak algılamamalı; iyi bir isim ve iyi bir medh-ü senâ olarak algılamalı ve buna göre yaşamalı... Milyon dolarları olan bir babanın çocukları; babasının ayıplarından dolayı başını yerden kaldıramıyorsa o babanın milyon dolarlarının hiçbir önemi yoktur...

Evlatlar için babanın konumu yerlerdeyse babanın toplumdaki konumunun önemi yoktur, zira her şey ailede başlar... Bir fert, ailedeki konumuna göre kıymetlidir çoğu zaman... Âilede bir karşılığı yoksa ferdin; toplumda karşılığı ne olursa olsun bir gün hakikat ortaya çıkar ve toplum o ferde lâıyk olduğu gömleği giydirilir. O gömlek güzel bir gömlekse ne alâ! Çirkin ve yırtık bir gömlekse o ferdin vay hâline! Toplumdan çekeceği çoktur ama asıl mahkemesi kendi vicdanıdır. Bir damla vicdanı ve insafı olan kişi için de ebedî azap vardır. Ha; o vicdan ve insaftan azâde olmuşsa; ‘alnım ak’ diyorsa Allah rahmet eylesindir. O, yaşayan bir ölüdür neticede...

Maalesef etrafımız nefisleri tarafından ablu-ka altına alınan vicdansız cesametlerle dolu. Bir sözüyle yedi ev bozan, bir hareketiyle kırk gönül dağıtan bî-nâmus gudubetler dünyada paçayı kurtaracaklardır belki ama unutmamalılar ki; bu dünya uçlu ve sonludur. Aslolan ise uçsuz ve sonsuz öte âlemdir. Âh keşke bu âlemdeki birkaç nefeslik safâlarından sıyrılabilseler de öbür âlemin haşyeti ile baş başa kalabilseler bir ân!

İthaf:

Bu yaralı ve öfkeli yazımı siyasi tercihlerinden dolayı, kılıksız insan müsveddeleri tarafından hor görülen, hakarete uğrayan deprem bölgesindeki insanlarıma ithaf ediyorum. Namustan bigâneler canınızı sıkmasın. Hakk da hakiki halk da sizinlidir!

GAM KUMAŞLARINDAN LİBAS DİKERSİN

Ala gözlü yiğit, yüzün' düşürme
O yüze cihanı kurban veririm.
Çok muska yapılmış, aklın' şaşırma
Her kem söze karşı destan veririm.

Gam kumaşlarından libas dikersin
Gündüz işlediğin gece sökersin
Yiğit sen bu derdi neçe çekersin
Yoldaş olam, dize derman veririm.

Kırk buğdayım kırk bin başağa durmuş.
Zülfüm kırk beliktir, periler örmüş.
Kara gözlerimde kırk cellat varmış
Dara götürmeye ferman veririm.

Muhannet düş görür, hayıra yorma
Ele kızıp fakir Reyhan'ı kırma
İnce bellerim var, boşluğu sarma
Koynum gülistandır, bostan veririm.

YAŞA-MAK

Ağlıyor Şehr-i İstanbul bugün.
 Gözyaşları mıdır dökülen; yoksa
 Semanın mutluluğu mu?
 Sevinç ve hüznün kardeş olmuşlar.
 Tonlar da karışık,
 Gri bazen, yer yer de mavi,
 Kedi köşede, dinse diye bekliyor.
 Sersemlemiş biraz da,
 Yanından kucakta geçene bakıyor.
 Derin bir ah çekti sanki...
 Kargalar hep boğazdan kaçak,
 Toprakta işleri, suda değil.
 Kayıkta bir kırıntı, o da ayrı.
 Martılara her şey mübah,
 Sucu onlar topraktan çok.
 Balıklara da fark etmez zannımca.
 Güldüm içimden;
 Hava, su, toprak diye...
 Yaz günü değil ki ne bekleriz sonbahardan,
 Yapraklar yeşil değil.
 Süleyman da sığınmış bir çatı altına,
 Boyamaya devam etmede.
 Sevinir belki de çamur oldu diye.
 Garip oturmuş sedirde seyreyliyor deryayı,
 Bir elinde çayı, sigarası diğerinde.
 Hayatı düşünüyor ya da anlamını,
 Olan biten kavgayı... yaşam kavgasını.
 Kavga mıdır yaşanan yoksa yarış mı?
 Belki de aşk gal-ü beladan kalma,
 Hey İstanbul! Sen ettin insanları deli.

Derken ezan sesleri başta Mihrimah Sultan
 Ardından gelir Valide Sultan...
 Asırlık çınarlar HU! Çekmede.
 Ezan bile bir başka boğazda...
 Yağmura şükreder,
 Güneşe gülümser...
 İnsanlar koşuşturmacada
 Kimisi takım elbise elinde cebi,
 Kimisi keşmekeş, yüreğinde derdi.
 Biner gider kimisi taksikle,
 Yayan varır kimisi taksime.
 Körüklüler de yollarda savruldu savrulacak,
 Buhar yapmış camları...
 Üst üste insanlar istif balık.
 İstanbul kocaman çukur içi muamma,
 Altta kalan varsa şayet;
 Dibe dalıp kimse çıkarmaz elbet.
 Sebepsiz belki bütün bunlar, tüm yaşananlar.
 Sıcak yuvalarda sofrada envaiçeşit,
 Ya da soğuk kulübede katık ekmek.
 Hayat bu:
 Devam da "ediyor durmaksızın,
 Alacakaranlığı ile dönen dünya.
 Yaşamak:
 Soğuk kış gecesinde raks etmek.
 Yaşamak:
 Bir arenada karşında dünya.
 Yaşamak:
 Öyle ki bir bulmaca
 Soru da biz cevap da...

GÖN'L RİSALESİ RAKS EKİNCE

Uğradım geçmiş günün anısına
 Camları kırık, eski halısıyla insanı hep bereketli
 Kulaklarında vatan türküsü;
 Bir güz şarkısıdır, memleketim derdi.
 Hafif esen rüzgâr mıdır dost selamı
 Bu kadar naif dokunur tenime.
 Vuslat, avuç avuç içimize dolmuş;
 Toprağa hasretimizin alemle hesaplaşması
 Muhterem cenaze alayları.

Kucaklamış babasını, Yusuf'unu bekleyen tan yeri
 Bindiği yolculuk tufanlarla bırakmış dağın eteğine
 Sorsan istemez, bilmez sevdalık:
 Niyeymiş kıymeti Anadolu'mun?
 Cevabına Yunus muteber,
 Dağların sahibi Allah;
 Dadaloğlu ferman fani, dağlar emanet der.

Yıldızı ve güneşi ve ayı dokur halısına kızlar
 Burada beyaz atlı pirenslere değil
 Hayber kapısını sökendir yâr.
 Keşke şimdi olaydın Korkut Dede
 Oğuz boyları yedi de yedi;
 Bitiremedi hâlâ birbirini.
 Bir hikâye de destanların hatırına yaz
 Bizse diz dize verip okuyalım Karacaoğlan'ı.

Zor tabi Anadolu'm, sen olmak da zor
 Dört tarafında gök kubbeyi tutan onca minare
 Mezarlık dolu şehirlerin
 Ne uğrayanın var, ne okuyanın...

Kırdık gölleri, gök yüzlüleri
 Ziyadesiyle kırdık gülüm senseyeni
 Bir ağlayanımız da yok artık küsünce
 Ne olduk, ne olmadık
 Neredesin Mevlana?
 Keşke çağırırsan bizi tekrar Mevla'ya...

Aşk rahlesiyle konuşmaktan sesi kısılan ozanlar
 Kalemlerine bağlamayı verince çıkandır Mecnun.
 Münbit coğrafyana ektik tekbirleri
 Her devirde yeşersin diye İslam beldeleri!
 Dirilsin gönül sözlükleri dünya sayfasına
 Vatanım bahçelerinde güller Bâki.

DAVAMIZ VE BİZ

Biz bu davanın zencileriyiz. Haksızlığa susmayan, yerinde duramayan, adaletsizliği savunamayan ve alkışlayamayınız. Kimsenin keyfinin kâhyası değil. Kendi keyfimizin kâhyasıyız! Sahada mücadele edilmesi gerektiğinde en önde gidenleriz; yeri geldiğinde hem yardan hem serden geçenleriz. Makamın huzurunda el pençe duranlardan değil, bildiğini Hak için söyleyenlerdeniz. Bu yüzden hiçbir işimizi yapmazlar! Mesela atamazlar hak ettiğimiz yerlere! İsterler ki kişiliğimizden, davamızdan ödün verelim; ayaklarına varalım. Bizden bunları beklerler ama daha çok beklerler. Çünkü biz bu Hak davanın has evlatlarıyız, hizmetimizin ve mücadelemizin karşılığını sadece Dava'nın Sahibi'nden bekleriz. Biz emredilenden şaşmayız. Emir gayet açıktır: 'festekim kemâ umirte'

Biz davası için mücadele edenlerdeniz. İnanırsınız ki hayat; iman ve cihattır. Bu iki değere kim sahipse zaferi onlar kazanacaktır. Biz seferinden sorumlu olanlardanız. Mücadelemizin sonucu bizi ilgilendirmez, bize kârına veya zararına bakmayız. Biliriz ki; biz zaferden değil seferden sorumluyuz. Yüreğine ahlak ve maneviyat zırhı geçiren diline güzel söz elinde merhamet gözlerinde sevgi olanlarız. Bizim asıl hedefimiz gönülleri fetih eylemektir.

Bizim inancımızda kimse kendisi için yaşamaz, kardeşi için yaşar. Menfaatçiliği öldürmenin yolu budur. Hadis-i şerifte de buyrulduğu gibi "Gerçek iman sahibi kişi, kendisi için sevip istediğini mümin kardeşi için de isteyendir." Çünkü "İnsanların hayırlısı insanlara faydalı olandır." Ancak, iyilik kendi kendine olmaz. İyilik çalışmakla olur, cihat etmekle olur. Bu şuurla yaşayan mücahitleriz.

Biz hiçbir zaman hüzünlenmeyen, ye'se kapılmayan, Merhamet Sahibi'nden asla ümidini kesmeyenleriz. Kimileri gibi kurumumuz güç kaybedince, menfaati bitince sahayı terk eden-

lerden değiliz. Biz sabırsızlardan değiliz. Biz tahammülsüzlerden değiliz. Makamın verdiği gücü, imkanı ve itibarı kaybedince yoldan şaşanlardan değiliz. Bizi onlardan ayıran en temel özelliğimiz budur. Bizi her koşulda ve şartta diri tutup sahada mücadeleyi geri durmamamızı sağlayan en temel inanç, Sevr Mağarası'nda Alemlere Rahmet Peygamber Efendimiz'in dilinden dökülen şu cümledir: "La Tahzen İnnallahe Meana"

Öyle masa başında oturup ahkâm kesenlerden, koltuğa kurulup kendi rahatı ve havası için teşkilatı kullananlardan değil; canıyla, maliyle mücadele edenleriz. Biz biliriz ki asıl marifet, yük altında ve hizmet esnasında sadık ve sağlam kalabilmektir. Yoksa çay sohbetlerinde kahramanlık satmak kolaydır.

Her yerde, her halde ve her meselede, mutlaka İslâm'a göre, yani İslâmca düşünmek zorunda olanlarız. İman varsa imkân vardır diyenleriz. Biz başına şu üç çiviyi taşıyanlarız: 1-İslamsız Saadet olmaz 2-Şuursuz Müslüman olmaz 3-Cihad'sız İslam olmaz.

Biz bu toprakların, bu vatanın evladı, şanlı ecdadımızın torunlarıyız. Bu toprak bizim, bu vatan bizim, bu bayrak bizim! Canımız pahasına korumak için mücadele edenleriz. Bizim mücadelemiz Hak mücadeledir. Bizim mücadelemiz kutsalımızı muhafaza dahilinde yaşatma mücadelesidir. Biz rüzgâra göre eğilen, kalıba göre şekle giren, ilkesi olmayan veya var taklidi yapan, çizgisi olmayanlardan değiliz.

Hülâsa bizim durduğumuz yer bellidir! "Kusura bakmayın" demeyiz çünkü kusur'da değiliz. Birileri belki küser, darılır da bize yüz çevirir diye utana sıkıla sineye bir şey çekmeyiz. Bu davada asıl olan biziz, onlar değil. Bu davada hak olanlar biziz onlar değil. Onlar bizden gibi görünürler ama pirincin içindeki beyaz taşlara benzerler.

TÜRK TİYATROSU

Tarihi milattan önce 6. yüzyıla kadar uzanan tiyatro, duyguların, düşüncelerin ve durumların sahnede sergilenmesi esasına dayanır.

Yunanca, theatron kelimesinden türemiştir, seyirlik yer anlamına gelir.

Tiyatronun Antik Yunan'da bağ bozumu tanrısı Dionysos adına yapılan dinsel törenlerde doğduğu kabul edilir. Ancak arkeolojik çalışmalarla ortaya çıkarılan mağara resimlerinde çeşitli kılıklara girmiş insanların ritmik hareketler yaptığı görülmektedir. Bu sebeple tiyatronun tarihinin çok daha eskilere dayandığı ve en eski sanat dallarından bir tanesi olduğu nu söylemek yerinde olacaktır.

TÜRK TİYATROSU

Türkiye'de kırsal kesimlerdeki köy tiyatrosu ile kentlerdeki halk tiyatrosunu içeren geleneksel Türk tiyatrosu ve 19. yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı Devletindeki batılılaşma hareketi ile ortaya çıkan batılı tarzdaki Türk tiyatrosunu ifade eder.

Başka toplumlarda olduğu gibi Türk toplumunda da tarih öncesi kimi ritüeller, ayin ve dini törenler yanında masal, destan, efsane gibi türlerle şekillenen geleneksel tiyatro; 19. yüzyılda batı tiyatrosuyla birleşerek Tulûat Tiyatrosu adında yeni bir tarza dönüşmüş; metinli tiyatroya geçiş aynı yüzyılda gerçekleşmiştir.

MODERN TÜRK TİYATROSUNUN GELİŞİM EVRELERİ

Modern Türk Tiyatrosu üç döneme ayrılır
Tanzimat Tiyatrosu 1839'dan 1908'e kadar olan dönem

Meşrutiyet Tiyatrosu 1908'den 1923'e kadar olan dönem

Cumhuriyet Tiyatrosu 1923'ten sonraki dönem

Batı Tiyatrosundan önce kazanılan kimi savaşların ardından ya da halkın coşkuyla kar-

şılacağı bazı durumlarda 40 gün 40 gece süren şenlikler düzenlenmiş ve bu şenliklerde seyirlik oyunlar geniş ölçüde yer almış; böylece saray, esnaf, ordu ve halkın çeşitli kesimleri bir araya gelmişlerdir.

Batı tiyatrosunun Türkiye'ye girmesiyle saray bununla da ilgilenmiş, dışarıdaki tiyatro topluluklarına imtiyazlar, fermanlar verilerek bunlar belirli ödeneklerle desteklediği gibi, ayrıca; Çırağan, Dolmabahçe ve Yıldız saraylarında tiyatrolar kurulmuştur. Saray içinde de gerek yabancı, gerek yerli, kalıcı tiyatro toplulukları oluşturulmuş, bunlar asker gibi üniformalar giymişler, çalışmaları madalyalar, rütbelerle değerlendirilmiş, içlerinde paşa katına yükselenler bile olmuştur. Örneğin; Donizette Paşa, Guatelli Paşa.

1908'de Meşrutiyet Tiyatrosu ile Saray Tiyatrosu sona erdi.

Sonuncu gelenek olan Batı Tiyatrosu da belli bir çevrenin, toplumsal kesimin tiyatrosu olmuştur. İstanbul, Bursa, İzmir, Edirne, Adana gibi kentlerde gelişen Batı tiyatrosunun, Türkiye Cumhuriyeti döneminde bile bütün yurt düzeyine yayıldığı söylenemez.

Batı tiyatrosunun ayrıldığı üç evreyle ilgili olarak da şunun bilinmesi gerekir: Her evre, hem tiyatro açısından hem de anayasal ve siyasal değişiklikler açısından şekillenmiştir. Şöyle ki: 1839, Gülhane Hattı Hümayûnu'nun okunduğu yıl olduğu gibi, İstanbul'da dört tiyatronun açıldığı yıldır. 1908 yılı hürriyetin ilânı ve Meşrutiyet'in kabulü olduğu kadar; tiyatro bakımından da önemli bir yıldır; çünkü, 1884 yılından başlayarak 1908'e kadar, II. Abdülhamit'in sıkı denetimi altında tiyatro etkinliği ve onun gelişimi durmuş, oyun yazarları oyun yazamaz olmuşlardır.

1908'de, Hürriyet'in ilânınının daha ilk haftalarında tiyatro etkinliği başlamış, yazarlar baş döndürücü bir çabuklukla oyunlar yazmışlardır. 1923 ise; aslında tam olarak Meşrutiyet'in bittiği yıl olarak kabul edilmeyebilir, fakat, bu tarihte anayasal düzende değişiklik olması ve Cumhuriyet'in ilânı, bu tarihi, önemli bir başlangıç

yapmaya da yetiyor. 1923, tiyatro bakımından bir dönüm noktasıdır. Tiyatromuzun en önemli sorunu olan, kadının sahneye çıkamamasının, Atatürk'ün yüreklendirmesi ve verdiği güvence ile ortadan kalkmış olduğu gibi, ayrıca, gene 1923 yılında Ankara Hükûmeti, tiyatroyu desteklemek konusunda ilk adımı atmıştır.

Türkiye' de tiyatronun gelişmesinde Büyük Elçiliklerin de katkıları fazladır. Devlet Erkânı'nın görevlendirmesiyle, gittikleri seyahatlerde, o bölgenin sanat yaklaşımını, yeni yazılmış eserlerin biçimini, türünü, yazarını ve tiyatro mimârîsini yakından takip etmiş ve yurda döndüklerinde bu bilgileri aktarmışlardır.

Ülkemize tiyatronun tam mânâsı ile kazandırılabilmesi için de; yabancı oyun yazarlarının eserleri tercüme ettirilmiş ve bu eserler, adaptasyon yoluyla, Türk Tiyatrosu arşivine katılmıştır.

II. Mahmut'un, 1836'da Fransa'dan sipariş ettiği oyun sayısı 500'dür. Bunun 40'ı Tragedya, 50'si dram, 30'u komedy ve 280'i vodvildir.

Türkiye'de yazılan ilk eser; Şinasi Efendi'nin Şair Evlenmesi adlı eseridir. Bu eserden 15 - 20 sene öncesinde yazıldığı anlaşılan bir başka eser daha vardır, fakat; o eserin hiçbir edebî yanı olmadığı da ortaya çıktığı için Şair Evlenmesi'nin tahtı sallanmamıştır.

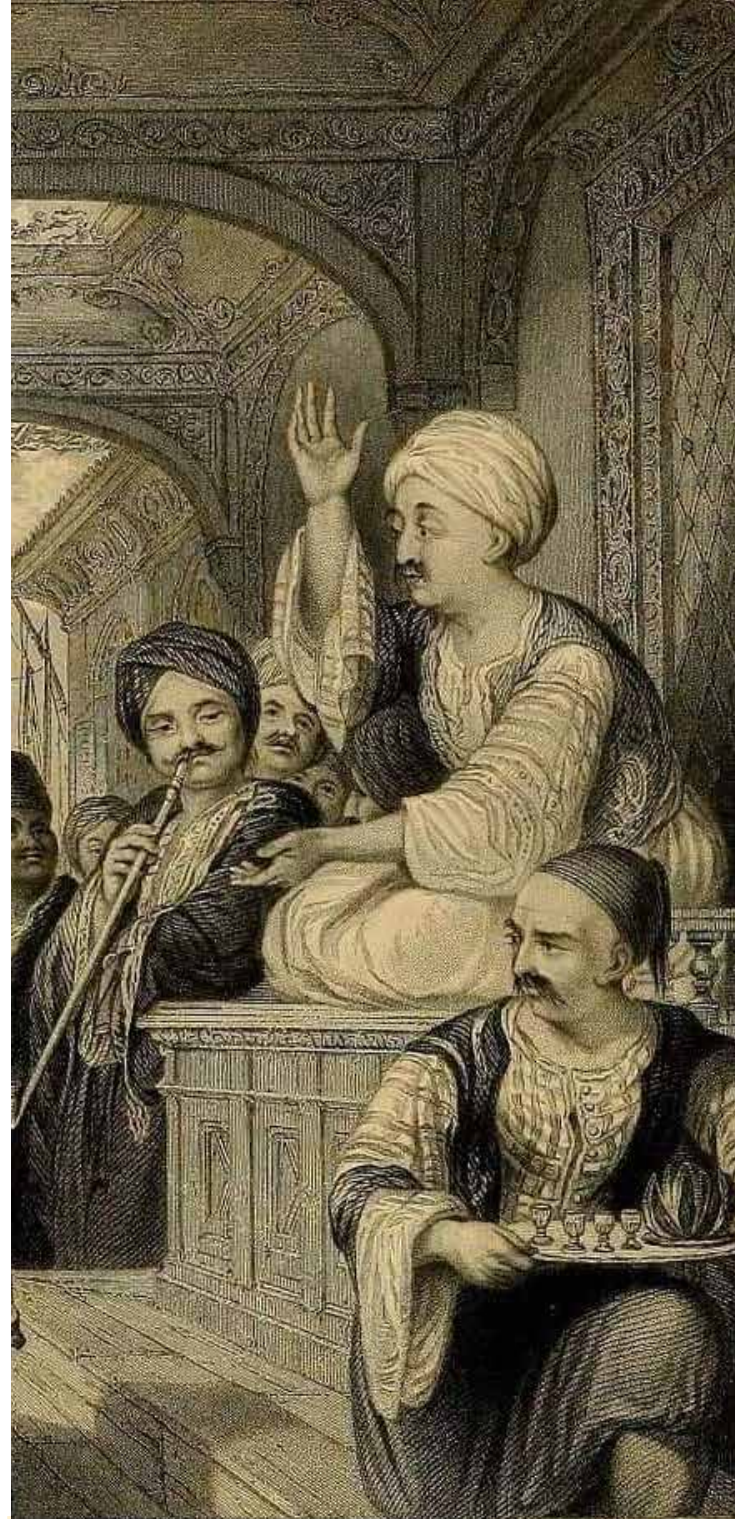
Tiyatronun gelişimi için basın da destek veriyordu. Zirâ, Şair Evlenmesi nin gösterimleri bittikten sonra eserin metninin gazetede yayımlanması buna güzel bir örnektir.

İleriki yıllarda da tiyatronun gelişimi, Ankara Hükûmeti ve bilhassa Atatürk' ün çabalarıyla sürdürüldü.

Devlet Konservatuarı kurulmasını gönülden isteyen Atatürk, bununla ilgili çalışmaları başlattı. İstanbul'da ilk Devlet Konservatuarı kuruldu. Başına, Muhsin Ertuğrul getirildi. Muhsin Ertuğrul, hem müdürlük hem rejisörlük hem de okutmanlık yapıyordu. Kendi öğrencilerinden oluşan bir oyuncu kadrosu da vardı. Tiyatroya oyuncu kazandırma ve oyun sahneleme konularında öcü ve başarılı bir tiyatrocunun olduğu muhakkaktır.

1930'larda başlayıp 1950'lere ya da 1960'lara kadar devam eden bir süreçte; tiyatro, kent ve

kasabalarda Halkevleri; köylerde ise, Köy Enstitüleri kurulmasıyla varlığını tabana yayarak ilerlemiştir. Hattâ; o yapılanmanın içinde diğer birçok sanat dalı daha bulunduğu için, halkımızın arasında sanat anlayışı iyi yerlere doğru gidiyordu. Ama, bu Halkevleri ve Köy Enstitüleri, nasıl olduysa olmuş, hızlı bir şekilde ortadan kaybolmuştur.

ANADOLU KÜLTÜRÜ'NDE SİNEMA KÖKLERDEN GÜNÜMÜZE UZANAN YOLCULUK

Sinema, sanat ailesinin en etkileyici ve son ferdi olarak, toplumların düşünce yapılarına ve kültürel hayatlarına derin bir etki bırakmıştır. Bununla beraber sinema Anadolu kültürü içerisinde de oldukça önemli bir yere sahiptir. Anadolu, tarihten bugüne birçok farklı medeniyete ev sahipliği yapmış, kültür hazinesi oldukça zengin bir coğrafyadır. Sinemada bu coğrafyalara geldiği günden bu yana birbirinden değerli eserleriyle Anadolu'nun bu zengin kültürüne ayna tutarak onu günümüze taşımıştır. Bu yazımızda, Anadolu kültürünün sinema ile birlikte nasıl bir yolculuğa çıktığını, nasıl evirilerek bugüne ulaştığını ve gelecekteki olası yönlerini irdeleyeceğiz.

ANADOLU SİNEMASININ KÖKLERİ

Anadolu'nun tarihten bu yana birçok medeniyete ev sahipliği yapması, sinema alanında da önemli bir şekilde hissedilir. Türkiye'de sinema tarihinin ilk izlerine, Osmanlı'nın son dönemlerinde rastlarız. 1914 yılında çekilen "Ayastefanos'taki Rus Abidesi'nin Yıkılışı" adlı film, Osmanlı İmparatorluğu'nda sinemanın ilk eser-

lerinden biri olarak gösterilir. Fakat gerçek anlamda Türk sinemasının temelleri, Sedat Simavi'nin yönettiği "Pençe Ve Casus"(1917) filmi ile atılmıştır. Daha sonrada 1920'lerde Cumhuriyet döneminin başlamasıyla birlikte, Anadolu'da sinema hızlı bir şekilde artmaya başlamıştır. İlk Türk filmi olarak da kabul edilen "Pençe ve Casus" filmi, Türk sinemasının temel taşlarından birini oluştururken, "Mürebbiye(1919),"Binaz"(1919) gibi eserlerle sinema Anadolu ve Türk toplumunun hayatına iyice karışmaya başlamıştır. Bu dönemdeki filmler, genellikle I. Dünya Savaşı'nın etkilerini ve izlerini taşımaktadır. Bundan sonraki dönemlerde ise sinema, yavaş yavaş Anadolu insanının zorlu yaşam mücadelesine yönelerek toplumla daha da bütünleşmiş bir şekilde varlığını devam ettirir.

ANADOLU SİNEMASINDA KÖY TEMASI VE YÖNETMENLERİN ETKİSİ

Anadolu sineması denildiğinde aklımıza ilk gelen konulardan biri, köy yaşamıdır. Köy hayatı, Anadolu kültürünün temel öğelerinden birini

SUSUZ YAZ

Ulvi Doğan
Erol Taş
Hülya Koçyiğit

oluşturur. Yönetmenlerin birçoğu, eserlerinde köy hayatına odaklanmış, bu hayatın zorluklarını ele alan eserler ortaya koymuştur. Özellikle Metin Erksan'ın "Susuz Yaz" (1964) ve Lütfi Ö. Akad'ın "Düğün" (1973) gibi eserleri, bahsini ettiğimiz bu köy toplumu konusunda dikkat çekici örneklerdendir. Bu filmler, Anadolu insanının inançlarını, geleneklerini ve toplumsal değerlerini doğal bir bakış açısıyla perdeye yansıtarak, izleyiciyle güçlü bir etkileşim kurmuştur.

SİNEMADA MODERNLEŞME VE DÖNÜŞÜM

Anadolu sineması, gelişen teknoloji ile beraber zamanla modernleşme sürecine ayak uydurmuş ve içinde bulunduğu bu toplumun da dönüşümünü perdeye yansıtmıştır. Yavuz Turgul'un "Muhsin Bey" (1987) ve "Eşkîya" (1996) gibi filmleri, Anadolu sinemasının modernleşme aşamasındaki en önemli eserlerinden bazılarıdır. Bu yapıtlar, geleneksel Anadolu yaşamı ile birlikte modern kent yaşamının çatışmasını ve uzlaşmasını perdeye aktarmıştır.

GELECEK PERSPEKTİFLERİ VE YEREL SİNEMACILARIN ROLÜ

Anadolu sineması, günümüzde de değerini koruyarak geleceğe ilerlemektedir. Küreselleşmenin ve teknolojideki gelişmelerin etkisiyle, Anadolu sineması dünyada adından söz ettirir hale gelmiştir. Yerel sinemacılar, Anadolu'nun kültürünü, tarihini ve günümüz meselelerini kendilerine özgü bakış açılarıyla dünyaya seyrettirir hâlededir.

Anadolu'daki yöresel hikâyelerin sinema aracılığıyla dünyaya aktarılması, toplumun kimlik ve kültürel bağlarını güçlendirecek, bununla beraber insanları birbirine daha yakınlaştıracaktır. Anadolu halkının ve sinemacıların ahenkli uyumuyla, Anadolu sinemasının gelecekte durdurulamaz bir yükselişe geçeceği aşikârdır. Yeni nesil yönetmenler, dijital teknolojilerin onlara sunduğu fırsatlarla özgün eserler ortaya koyarak Anadolu sinemasını dünya genelinde daha fazla kitleye ulaş-

tıracaklardır. Bu da ister istemez dünya genelinde Anadolu kültürüne karşı büyük bir ilgi ve sempati uyandıracaktır.

Sonuç olarak Anadolu kültüründe sinema, köklü bir geçmişe ve gelecek için heyecan verici bir potansiyele sahip! Tarihi, köklerden beslenerek günümüze ulaşan Anadolu sineması, köy yaşamı, modernleşme ve yerel sinemacıların katkılarıyla zengin bir mirasa dönüşmüştür.

Gelecekte, Anadolu sinemasının daha da güçleneceği ve uluslararası alanda daha çok ses getireceği muhtemeldir. Teknolojinin gelişimiyle beraber sinema, daha kolay erişilebilir ve daha etkili bir iletişim aracı haline gelmiştir. Bu durum, Anadolu sinemasının dünya genelinde daha fazla izleyiciye ulaşmasını ve farklı kültürlerle ışık tutmasını sağlayacaktır.

Bu noktada yerel sinemacılara önemli bir görev düşmektedir. O da, Anadolu'nun zenginliklerini daha iyi anlamak ve onları anlatmak için çaba göstermelidir. Anadolu'nun farklı coğrafyalarında, yaşam tarzlarında ve geleneklerinde gizlenen hikâyeler, sinemacılar tarafından keşfedilmeyi beklemektedir. Yerel halkın desteği ve ilgisi, sinemanın Anadolu kültüründen aldığı ilhamı daha da pekiştirecektir.

Unutmayalım ki sinema, kültürler arasında köprüler kurarak insanları bir araya getiren, duyguları paylaştıran, düşünceleri aktaran en güçlü araçlardan biridir. Anadolu sineması da bu güçlü araçla, köklü geçmişi ve gelecek vadeden potansiyeliyle, sonsuz bir yolculuğa devam edecektir.

Ölümlerin getirdiği birtakım işler vardır. Ölenler değişse de o işler hep aynı kalır, malumdur. Ölümün acısına en çok tabi olan her kimse, ona kalır bu işler. Pide yaptırılır örneğin. Yanına sadece ayran olmaz başka şeyler de al der birileri, alınır. Kimilerine angarya, kimilerineyse asil bir görevdir bu işler. Kimileri bu işlere kıymet gösterirken kimileri hiç hoşnut olmaz cenaze hizmetinden. İşte yine ölenin değiştiği fakat ölüm hizmetinin aynı kaldığı bir cenazede idi Bakkal Sadri. Bir grup kalabalığın içinde, tanıyıp tanımadığını kestirene kadar önünden akıp giden insanlarca eli sıkılıyordu. Baş sağlığı, dualar, nurlar, ışıklar... Herkes kendi meşrebine göre bir şeyler deyip geçiyordu Sadri'nin önünden. Taşrada olsaydı gelenlerin hepsi tanıdıktır der geçerdi Sadri. Fakat şehrin merkezindeydi. Hangi gündü bugün? Babamla cumaya gittik, evet, ertesi gün maç vardı maçı izledik kahvede arkadaşlarla. Maç dün müydü? Yok yok önceki gündü. Maçtan sonraki gün öldü babam. Yani dün. O zaman bugün Pazartesi. Saat de işte öğle namazına müteakip olacak birazdan. O ne demek şimdi Sadri? Öğle namazından önce mi sonra mı? Müteakip... teakip... takip! Takip eden gibi bir anlamı vardı herhalde. Zaten öğle namazından sonra kılacağız cenaze namazını. Demek ki takip.

Babamın öldüğü gün dündü. Evet baban öldü sadri. Bak artık isminin baş harfi de küçük yazılıyor bir süreliğine. Yahu duymuyor musun baban öldü. İçindeki ses, sadriyi babasının öldüğüne mi inandırmak istiyordu yoksa bu kadar ketum durmayıp bağıra çağıra ağlaması gerektiğine mi, bilemedi sadri. Puslu bir hava vardı. İnsanların nefeslerinden çıkan buğu, cami avlusunu biraz daha sisli gösteriyordu. Bu saydam beyazlığın içinde kardeşini gördü sadri. İki kişi koluna girmişti Bedri'nin. Dizlerini kırmıştı Bedri. Yani kırmıştı derken öyle ortopedik bir durum değil. Sözgelimi "ayakta durmakta güçlük çekiyordu" kardeşi. Nasıl da magazinelle ama! Bedri ayakta durmakta güçlük çekiyordu babası öldüğü için. Fakat sadri affedersiniz bön bön etrafına ba-

kınıyordu. Bedri bir yandan elleriyle belli belirsiz yerleri işaret ederek "pideler, pideleer" diyordu. Bir yandan da feryat figan ağlıyordu. "Babaaam, ne yaparız sensiz. Nereye gideriz, kimden çözüm ister kime dert yanarız babam. Nasıl bırakıp gittin bizi nasıl!?" derken araya bir de "ayranlar nerede, hadi dağıtsın çocuklar ayranları" diye ayranları da sıkıştırıyordu. Yahu bir Bedri'ye bak bir de kendine bak sadri. Lan sadri, sen yoksa babanı sevmiyor muydun? Seviyordum babamı. Belki ilk kez kendi kendime, seviyorum babamı dedim ama yemin olsun seviyordum. Ey ahali diye bağırarak istiyordu sadri. Bakın vallahi ben de Bedri gibi seviyordum babamı. Fakat işte çığ bir şeyler vardı burada. "Babamı seviyordum" demek mi çığdı yoksa ne bileyim bunu ifade etme zorunluluğu hissetmek mi?.. Daha idrak edemedim ki babamın öldüğünü. Herhalde o yüzden böyleyim diye düşündü sadri.

Elini sıkıp geçenlere kaydı dikkati. Artık 1-2 adım kala anlıyordu elini sıkacak olanın kim olduğunu. Lisedeki hayta arkadaşları bile gelmişti baş sağlığına. Vay maşallah, helal olsun çocuklara. Peki ya sen onlara gittin mi sadri? Babaları öldü mü bilmiyorum ki dedi sadri, içindeki sese. Bilmiyorsun işte. Busun sen. Onlar biliyor ama... nasıl da biliyor? Bedri aramıştır belki. Derken sadrinin çırağı Hüsam, önünde bitiverdi sadrinin. Bir şeyler dedi Hüsam, pek anlaşılmadı, ağlıyordu Hüsam da. Lan Hüsam, bugün pazartesi, toptancı gelecekti açmadın mı bakkalı be oğlum. Diyemedi sadri. Afroz ederlerdi mahalleden.

Öyle kötü bir adam değildir sadri. Tanırım, ağlamak gelir şimdi içinden. Feryat etmek. İyi bilirim sadriyi. Babasına dair hatırladığı en eski anılarda sadri çocuktu, babası ise 40 yaşlarında. Sadri 13-14 yaşlarına kadar babasını 40 yaşında doğmuş zannediyordu. Babası da kendisini hiç anlatmamıştı ona. Doğrusu sadri hiç düşünmemişti babasının da bir zamanlar çocuk olduğunu. Akli ermezken "acaba annemle babam evlenirken ben neredeydim" diye düşünecek kadar saf bir çocuktu sadri. Yani aslında insanlar hayata böyle gö-

revlerle gelir zannediyordu. Babası dünyaya 40 yaşında gelmiş ve sadrinin babası olma görevini taşıyor. Sadri de çocukmuş işte hep öyle gidecek sanıyormuş da bir ara bir bakmış bir sürü sorumluluk falan derken o da babasına benzemeye başlamış. Çocuk olmaktan çıkmış yani. Aslında 13-14 bile değil şimdi sadri utanmasın diye söylemedim ama 20 yaşına kadar babasının 40'ından önce de bir hayatının olduğunu düşünmemişti sadri. Çünkü o yaşına kadar sürekli ihtiyaçları olan bir çocuktur. Yemesi, içmesi okul masrafı, giyeceği vesaire hepsini hallediyordu babası. Fakat babasını hiçbir zaman ihtiyaç halinde görmemişti sadri. İhtiyaç halinde olmak çocuk olmaktı, bunu karşılamak da baba olmak. Sadri 20'sine gelinceye kadar babası hep babaydı, sadri ise hep çocuk. Hatta ne yalan söyleyeyim 20 bile az. Sadri ilk, baba olduğunda anladı babasının da bir zamanlar çocuk olduğunu.

Hüsam'dan sonra baş sağlığı için gelenler azaldı. Sadri'nin de eline bir ayran tutuşturdu. Bir baktı markaya, bu bizim sattığımız ayran değil? Ayranı başka yerden aldırılmış Bedri. Ne diyeyim ki sana Sadri, şuncacık işi ayarlamadın. 4-5 koli ayran açamadın babanın cenazesinde. Bedri gitmiş başka yerden aldırılmış ayranı. Ne demeli sana Sadri? Arka çıkayım diyorum olmuyor. En çok sen konuşulacaksın

cenazenden sonra biliyorsun değil mi? Bedri perişandı da Sadri pek oralı değildi diyecekler. Derlerse desinler. Dedemi de hatırlarım dedi Sadri. Babam ona benzerdi. O kadar emindi ki Sadri, dedesi öldüğünde babası da tıpkı Sadri'nin şimdi hissettiklerini hissetmişti. Bu yeterdi Sadri'ye. 42 yaşındaydı Sadri. Babası ölünce kendisi de biraz ölmüştü. Fakat biraz da baba olarak doğmuştu. Şimdi oğlu, Sadri'yi yeni doğmuş zannediyordu belki de. Yani artık oğlu da Sadri'nin çocuk olduğunu biliyordu. O yüzden ağlamıyordu Sadri zaten. Feryat etmiyordu. İçinden yakıp yıkmak geliyordu ama koluna girsinler istemiyordu. İhtiyaç sahibi görünmek istemiyordu Sadri. Hüsam'ı çağırırdı. Bakkalı aç, 2-3 koli gazlı içecek getir de dağıt dedi. Hüsam dağıttı içecekleri. Sadri gurur duydu kendisiyle. Cenazeyi defnederken mezara atladı Sadri, babasını kucaklayıp yatırdı toprağın içine. Bedri ağlayadursun, toprak attı Sadri babasının üstüne. Birkaç hafta sonra havalar iyileşince Cuma namazını avluda kılacaktı Sadri. Babasının seccadesine alnını koyduğunda da bugün düşündüklerini daha iyi anlayacak ve ağlayacaktı zaten. Sonra sulu gözlerini cemaatten gizleyerek dönecekti dükkâna. Böyleydi bu işler. Baba ölürdü ama baba olmak yaşardı.

İKTİSAD-I AŞK

Büyük caminin altındaki çay ocağının, avluda serili iskemle ve sehplarını gördüm. Vardım bir tabure çektim, oturdum. Çay istedim. Gelip geçen tramvay, meydanın diğer yanındaki Kapalıçarşı ve çarşının karşısına düşen kütüphane binası fevkalade güzel görünüyordu. Avlunun dışındaki caddeden daha önce defalarca geçmeme rağmen burada ilk kez oturduğumu fark ettim. Biraz geride, caminin cümle kapısına yakın tarafta oturan iki adamın sohbeti kulağıma geliyordu. Adamlar, ceviz rengi taburelerde oturmuş, kahve içiyorlardı. Onları tanı mıyordum. Ancak konuştukları mevzu ilgimi çekti. Adamlardan biri “bak gördün mü şuradaki genci? Kütüphaneden çıktı. Kapalıçarşı’daki büyük mağazada çalışıyor o, bizim oğlanın arkadaşı. Mağazaya gidiyordur. Muhtemelen kütüphanede kitap okudu, bakalım dükkânda ne okuyacak!” dedi. “Patronu kim bilir nerededir. Koca patron. Oğlan tezgâhta duracaktır.” diye devam etti diğeri. Gayriihtiyari ben de çocuğa baktım. Sağ omzunda heybeye benzer bir çantada asılı hâlde sahiden Kapalıçarşı’ya doğru yürüyordu. O lahza ceviz rengi taburelerde kahve içen adamlardan biri “Sûrete bak vü ma’nîyi sûret içinde tanı kim. Cism ile cân benim velî cism ile cânâ sığmazam” diye şiir gibi bir söz söyledi. “Nesimi” dedi diğeri ve devam etti: “Dışa bak içi tanı. İçteki hakiki manayı tanı. Ceset de benim ruh da benim. Ben ne cesede ne ruha sığarım!” Konuşmaya devam ettiler: “Yani aziz dostum?” diye sordu biri. “Yani cancağızım. Gel hadiseyi bu çocukla mağazanın sahibinden kurtarıp konuşalım” diye teklif etti beriki. “Nasıl olacakmış o hafız?” diye sordu diğeri. “Kütüphane ile mağaza arasındaki yolu konuşalım, olmaz mı?” diye sordu bu kez teklif eden. “Düşünüyorum da cancağızım; kâğıt, kütüphanede başka, mağazada başka oluyor değil mi? Oysa kâğıt işte...” diye

devam etti. “Tabi, bizim cebimizde de başka” diye güldü yine beriki ve “Faiz’ dedikleri azizim, sözgelimi şu genç için mağaza mı kütüphanenin faizidir yoksa kütüphane mi mağazanın faizi?” diye sordu kahvesini içerken. Diğeri “Patron ve genç arasındaki hukuka bağlı olmakla beraber asıl yükümlülüğün ve haddin üzerindeki her feda, nazarımda hakkı gasptır, el koymadır, yani faizdir. Bu genç ihtimal o ki kütüphanede ruhunu besliyor, mağazada cesedini doyuruyor. Belki kütüphane, mağazanın geliri diyebiliriz. Tabi her iki yerde de razı olduğu müstakil zeminin azami yükünden fazlası, her an borç olabilir doğrusu” diye bağladı. Bu an genç yine caddede göründü. Çocuğa dikkatli bakınca, elindeki çantada broşüre benzer bazı kâğıtlar olduğunu fark ettim. Kendime hâkim olamadım ve arkama dönerek iki kafadara “O genç, çalıştığı mağazanın reklam afişlerini kütüphanede dağıtıp çıkıyorsa bu nedir üstadlarım?” diye sordum. Adamlar şaşırılmışlardı. “Azizim” diye mukaddime etti, sohbetlerinde genelde yanıt verici olan. “Şayet bu, çocuğun kabul ettiği mesai yükümlülüğü ise ve çocuk o vakit içinde, oraya iş için gidip kitap okursa bu, çocuğun haksız kazancı olur. Ancak genç, mesaisi dışında sahiden kitap okumak için oraya gidiyorsa ve gencin rızası olmadığı hâlde patronu ‘hazır oraya gitmişken broşürleri de dağıt’ diye talimat verip esasen kütüphane vaktinden ve dahi ruhsal alanından çalmışsa işte bu faizdir!”

Kafam karışmıştı. Müsaade istedim ve kalktım. Zira Meryem’le buluşacaktık. Geçen ay kırılan misafir odasındaki kornişin yenisini alacaktık. Aşkta faiz olur mu bilmem ama o bunca fedakârlık yaparken benim o’nu yok sayıp bencilce yaşamamın ciddi bir haksız kazanç olduğu aşikâr!

Ama zaten aşkın iktisadı da yok!